

LUNDS
UNIVERSITET

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

PED 442
Kandidatuppsats, 10 poäng
41-60 poäng
Datum: 2004-08-26

Forumteater är något mer

En interaktiv teaterform som pedagogisk metod

Karin Stjärne

Handledare:
Elsie Anderberg

ABSTRACT

- Arbetets art: Kandidatuppsats
- Sidantal: 32
- Titel: Forumteater är något mer - En interaktiv teaterform som pedagogisk metod
- Författare: Karin Stjärne
- Handledare: Elsie Anderberg
- Datum: 2004-08-26
- Sammanfattning: Inledningsvis ges en bakgrund till teaterformen med dess historiska och pedagogiska förankring. Begrepp som behandlas är förändring och reflektion samt hur dessa kan ses i relation till dramapedagogik. Forskning inom dramapedagogik i Sverige visar att Forumteatern kan placeras inom ett *kritiskt frigörande perspektiv*. Fokus i detta perspektiv är kopplingen till samhällengagemang samt att reflektionen är av förberedande karaktär där handling har en central roll. Historiskt kopplas metoden till Augusto Boal och *De förtrycktas teater*.
- Uppsatsens syfte är att belysa Forumteater som pedagogisk metod genom ett utövarperspektiv. Insamlingen av data har skett genom sex intervjuer. Resultatet presenteras genom tre kategorier vilka visar hur Forumteater kan förstås genom ett förändringsperspektiv. Bearbetningen av intervjuerna ger en bild av en metod där handlingen har en central del i reflektionen genom det att Forumteatern syftar till en förberedelse till handling hos deltagarna.
- Uppsatsen är av explorativ karaktär och ska ses som en belysning för möjliggörande av vidare forskning. Inom detta finns ett flertal aspekter värda att se närmare på. Relationen mellan reflektion och förändring och hur detta praktiseras genom handling visar på en kunskapssyn som innefattar hela människan samt hur denne agerar i sin omgivning.
- Nyckelord: Forumteater, De förtrycktas teater, dramapedagogik, pedagogiskt drama, förändring, reflektion

**”MAN BØR SELVFØLGELIG OPPLEVE DE UNDERTRYKTES
TEATER, IKKE BARE LESE OM DET”**

(ARNE ENGELSTAD 1989)

Innehållsförteckning

1	Förord	i
2	Inledning	1
2.1	Studiens avgränsning och syfte	3
3	Bakgrund	6
3.1	Ett pedagogiskt perspektiv	6
3.2	Reflektion och förändring	7
3.3	Historisk tillbakablick	8
3.4	Grundstrukturen i Forumteater	11
3.5	Problematisering	13
4	Metod	14
4.1	Ansats	14
4.2	Intervju som metod för insamling av data	15
4.3	Intervjuerna	17
4.4	Bearbetning av insamlad data	20
5	Resultat	21
5.1	Förändring och utövarens roll	21
5.2	Förändring; innehåll och uttryck	22
5.3	Förändring och metod	24
6	Diskussion	27
6.1	Den fria metoden	27
6.2	En förmedlande möjlighet	30
7	Referenser	32
8	Bilagor	a
8.1	Intervjuguide	a

1 Förord

2004-08-15

Bland mina anteckningar har jag hittat en not som jag skrev i början av arbetet med texten du just har framför dig. På den står det: går det skriva om frigörelsens pedagogik inom fasta ramar? Efter en vår av spännande arbete har jag fortfarande inte mer svar på den frågan än den text du nu håller i din hand och ska börja läsa. Det har varit en resa att skriva den här uppsatsen, en stundtals svår men ofta rolig resa. Dagar av förtvivlan har blandats med glädjen i att skriva om något jag i mötet med litteratur och intervjupersoner upplevt som väldigt spännande.

Ofta har jag svävat i ovetskap, många gånger har jag fått börja om från början. Det har dragit ut på tiden, när jag skriver det här är det sensommar och uppsatsen börjar äntligen närma sig en färdig produkt. Det som ni nu kan läsa har fått mogna fram, jag ville ge det sin tid. Det finns mycket mer att berätta, mycket mer att se närmare på, jag vill inte riktigt släppa taget.

Tre saker har gjort uppsatsen möjlig; min sambo, min familj och min systers hund med vilken jag resonerat under många långa promenader. Tack för allt stöd som jag har fått av er! Det är ovärderligt. Utöver dessa skulle mitt skrivande inte varit lika roligt utan den återkommande onsdagsfikan på Ebbas café i Lund med mina kursare Alma Coco, Katarina Ekholm & Veronica Persson. Jag har med er hjälp tagit mig ur mycket skrivkramp, druckit mycket kaffe och haft väldigt roligt.

Sist men inte minst vill jag tacka alla som ställt upp på att bli intervjuade samt min handledare Elsie Anderberg vars stöd, vägledning och uppmuntran jag inte skulle ha klarat mig utan.

TACK!

/Karin Stjärne

2 Inledning

Jag har valt att se närmare på en konstnärlig situation där publiken blir en aktiv del i skapandet av densamma. Forumteater är en teaterform och en pedagogisk metod som Augusto Boal¹ utformade på sextiotalet i Brasilien, inspirerad av pedagogen Paulo Freire. Metoden har utvecklats och är idag en del av dramapedagogiken, som används aktivt runt om i världen och i Sverige. Genom en läsning av Boals texter förstår jag det som om det inte var en medveten strategi som resulterade i Forumteater. Det var snarare en rad konstnärliga experiment som prövades genom en önskan att förändra en situation, som skådespelarna hamnat i när en diktatur allt mer begränsade deras konstnärliga möjligheter (Boal, 1976). Kärnan i Forumteater är den att teaterformen bryter ner *den fjärde väggen* som skiljer skådespelaren och åskådaren åt. Här skapas den möjliga pedagogiska situation som uppsatsen fortsättningsvis kommer att behandla.

Samma sak händer vid Forumteater. Det är fråga om verklighet och fiktion på samma gång. I det ögonblick en åskådare ropar ”Stopp”, går upp på scenen, ersätter en skådespelare och själv prövar nya möjligheter är han/hon medveten om att han befinner sig i en teaterlokal, att han deltar i ett ”spel” - man hans engagemang, hans önskan att i sin egen verklighet framkalla den handling han prövar i pjäsen, gör att själva förberedelsen *redan är en del av den handling som ska förverkligas i framtiden*. Han repeterar en handling i verkligheten och hans förberedelse är en integrerad del av denna handling (Boal, 1980 s. 12).

Forumteater är en av flera metoder i *De Förtrycktas Teater. Statyteater, Osynlig Teater* och på senare tid den metod som föreskrivs i *Rainbow of Desire* (Boal, 1995) är de andra metoderna. Dessa fungerar så att de kan användas tillsammans men också var och en för sig. De har det gemensamt att de alla, på olika sätt, arbetar mot förtryck och för frigörelse. Jag kommer i uppsatsen att fokusera på Forumteater, ett val jag gjort utifrån min tidigare erfarenhet av metoden. Augusto Boals arbete finns omnämnt i ett flertal akademiska artiklar och avhandlingar, varav jag kommer att beröra ett urval i nästa kapitel. Det är genom dem märkbart att hans arbete väckt ett intresse. Boals utgångspunkt är det konstnärliga men resultatet av hans arbete, som pågått under flera decennier, är en metod vilken förenar ett konstnärligt uttryck med tanken att människan behöver öva sig i att förstå sin omvärld. Det praktiska blandas med teorin. Forumteater ger publiken en möjlighet att möta ett problem på neutral mark för att pröva en tänkbar lösning till förtrycket². I grunden ligger en tanke om att teatern och pedagogiken kan förändra världen samt att de som bor däri, blir fria individer.

1 Jag kommer i avsnittet Historisk tillbakablick närmare redogöra för vem Augusto Boal är, hans tankar samt vilken betydelse han haft för Forumteaterns uppkomst.

2 I Boals tidigare böcker omnämns förtrycket ofta i politiska termer då han menar att allt är politik. I mötet med Europa har hans inställning förändrats eftersom han ser västerlandets förtryck som något vi har inom oss i form av en inre polis. Detta eftersom Europas befolkning, trots frånvaro av politiska diktaturer, enligt Boal inte är fria individer (Boal, 1995).

Forumteatern erbjuder möjligheter att analysera motsättningar och konflikter under kreativa former, pröva nya lösningar och hitta vägar ur stagnation, förtryck och förnedring. Dessutom är det en inspirerande teatermetod för yrkesskådespelare och ett sätt att nå ökad självkänedom för alla som arbetar med människor (Byréus, 1990 s.12).

Forumteater är, som jag kommer förstå det, en del av dramapedagogiken. Problemet med detta är att dramapedagogiken i sig inte är ett tydligt avgränsat forskningsområde utan snarare drivs utifrån praktisk erfarenhet. Både i praktiken och i teorin gränsar den till fler forskningsområden än enbart det pedagogiska. Det går därför inte att utgå från att Forumteater endast är dramapedagogik. Däremot har jag valt att i likhet med mitt syfte förstå dramapedagogiken och i förlängningen Forumteater genom en pedagogisk kontext. Det är viktigt att påpeka att Forumteater inte är färdiga pjäser utan en metod som genom dramaturgi och teaterns språk arbetar fram pjäser i situationen. Det som spelas är i samklang med den kultur den avspeglar. Forumteater är inte en traditionell teaterform, med aktörer och publik, men är ändå ett konstnärligt uttryck. I den här uppsatsen utgår jag från att Forumteater är något mer än teater och pedagogik var för sig vilket skapar ett möjligt rum för reflektion och förändring.

I de sammanhang jag arbetat och mött teater har på något vis, som jag minns det, alltid Forumteater funnits med i periferin. Genom engagerade vänner, släktingar och mitt föreningsengagemang har jag mött en del dramapedagogiska metoder däribland Forumteater. Detta har oftast skett i samband med ledarutbildningar och liknande, mestadels genom mitt engagemang som ledare inom Svenska Kyrkans Unga. När jag 1998 började på folkhögskoleutbildning med en tydlig inriktning på drama, kom jag närmare i kontakt med metoden. Detta eftersom mina lärare och teatergrupper på skolan arbetade efter den. I min klass fick vi möjligheten att tillsammans med en teatergrupp pröva på att vara deltagare, något som gjorde intryck på mig. Direktheten i metoden väckte mitt intresse, sedan dess har jag alltid lyssnat lite extra om jag hört någon prata om Forumteater. Genom min erfarenhet av teater har jag redan från början varit insatt i hur Forumteater praktiskt går till men för att förmedla en känsla behövs mer än bara mina erfarenheter. Jag vill fånga metoden i form av en uppsats, därför vill jag se på hur utövarna beskriver sitt utövande.

Det finns likheter och skillnader mellan min uppsats och det som Lennart Svensson kallar fenomenografi, ett begrepp som först presenterades av Ference Marton (Svensson, 1989). Likheten ligger i det att intervjuerna syftar till att ge tillgång till utövarnas subjektiva upplevelse av fenomenet, om forumteater kan kallas för ett fenomen i den här kontexten. Skillnaden är att denna subjektiva beskrivning leder till en beskrivning av fenomenet i sig. Intervjupersonernas uppfattning av förändringsperspektivet i Forumteatern är alltså en bit av vägen till målet. Svensson tillägger att ”det som beskrivs är uppfattningar samt likheter och skillnader mellan uppfattningar” (Svensson 1989, s 35).

Begreppet metod används på två olika sätt i uppsatsen. När jag pratar om *pedagogisk metod* menar jag ett verktyg som används vid pedagogiskt arbete, t.ex. Forumteater. Ordet *metod* används också för att beskriva det tillvägagångssätt genom vilket jag genomfört min undersökning. Detta sker specifikt i det kapitel jag valt att kalla för just *metod*, kapitel 4.

Lennart Wiechel redogör i en artikel i tidskriften Dramapedagogik för några av de problem som finns med dokumentationen av drama (Wiechel, 1989). Han anser att det

är betydelsefullt att förstå att det inte finns någon total lösning och enhetlig sanning kring vad som är en bra dramametod. För att förstå dramapedagogiska aktiviteter krävs en bred dramaanalys med en förståelse för att dramapedagogik är komplicerat att beskriva utifrån dess många beröringspunkter (Wiechel, 1989). Den akademiska uppsatsens form ser han som en del av dokumenteringen men han påpekar dock det beklagliga i att dessa ofta blir svårlästa för utomstående beroende på dess form (Wiechel, 1989). Det är heller ingen självklarhet att välja intervjun som metod för datainsamling då området jag valt att studera är av en visuell art. Det är också något personer gör, deltar i. Wiechel har länge varit drivande i utvecklandet av metoder för dramaforskning (Wiechel, 1983). Den forskning han ägnar sig åt handlar till stora delar om hur man mäter utfall och vad deltagarna tar till sig genom dramapedagogik. Han benämner detta som effekterna av drama och delar upp detta på flera plan. Konsekvensen av detta blir en forskning av de processer som sker vid olika typer av drama (Wiechel, 1983). Denna forskning och dess mekaniska syn på dokumentering av lärandesituationer har nu börjat komma till åren och får utgöra en grund att utgå från i ett nytt sätt att se på kunskap.

2.1 Studiens avgränsning och syfte

I uppsatsen kommer jag att tala om utövare och deltagare snarare än skådespelare och åskådare/publik. Detta beror på att de som deltar i Forumteater inte kan ses som passiva åskådare/publik eftersom tanken med metoden är den motsatta. När Boal själv beskriver metoden framhäver han den här aspekten av metoden som särskilt betydelsefull. Han vill att

De Förtrycktas Teater ska förvandla åskådaren från passiv varelse och mottagare till att bli till subjekt och skapare av situationen

De Förtrycktas teater är en förberedelse för handling och inte en reflektion över det förflutna (Boal, 1977 s.13).

Katrin Byréus är lärare och dramapedagog och hon har under många år använt metoden och arbetat för att utveckla den så att den är användbar i Sverige, för alla åldersgrupper. Hennes metod kallar hon för Forumspel vilket är inspirerat av hennes eget arbete som dramapedagog influerat av Boals samlade arbete. Enligt Byréus är Forumspelens mål

att förvandla åskådaren från passiv varelse till aktiv medskapare- huvudrollsinnehavare

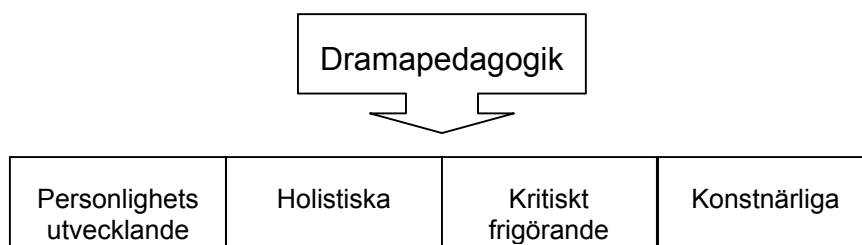
att ge människan att träna sig inför verkligheten, förbereda sig för framtiden

att bryta inre och yttre förtryck (Byréus, 2001 s.13)

Trots att Byréus och Boal arbetar med metoderna i olika kontexter har de liknande mål, metoderna används därför ofta parallellt. De är influerade av varandra och bör därför inte särskiljas. Jag kommer således att behandla dem som variationer av samma metod. Det här resonemanget återkommer i resultatdelen där jag utifrån intervjupersonernas erfarenheter beskriver nyanser i metoden.

Jag kommer att använda mig av dramapedagogen Mia M Sternudds definition av dramapedagogik i det att jag utgår från hennes kategorisering av dramapedagogiken i fyra perspektiv. Dessa perspektiv är *det personlighetsutvecklande-*, *det holistiska-*, *det kritiskt frigörande-* och *det konstnärliga perspektivet* (Sternudd, 2000) (se figur 1). I sin

analys av vad som avgör perspektiven har Sternudd tagit ställning till tidigare forskning och dess kategorisering. Hon påpekar att uppdelningen skiljer sig åt beroende på inom vilket forskningsfält dramapedagogiken belyses.

Figur 1 Dramapedagogikens fyra perspektiv enligt Sternudd

Hennes arbete har en pedagogisk problematisering vilket gör att jag ser hennes uppdelning som en relevant arbetsmodell för denna uppsats. I sin uppdelning har Sternudd sett till hur perspektiven formas beroende av mål, innehåll och metod. Sternudds avgränsning är gjord utifrån en analys av hur de olika traditionerna relaterar till den möjliga reflektion som dramapedagogik erbjuder (Sternudd, 2000). Chaib placerar Boal i samma kategori som Magnér och Magnérs socioanalytiska rollspelsmetod (Magnér & Magnér, 1976) när hon gör en arbetsdefinition av olika perspektiv inom dramapedagogiken. Att de hamnar i samma kategori är beroende av att deras olika metoder syftar till förändring av samhället (Chaib, 1996). Chaib talar inte om perspektiv utan nöjer sig med att benämna dem som olika riktningar inom dramapedagogiken. Därför är hennes uppdelning inte lika genomarbetad som Sternudds men bär liknande drag i det att även hon talar om handlingen som det centrala i riktningen. När jag valt litteratur och vilka pedagoger som jag belyser har jag valt att främst utgå från *det kritiskt frigörande perspektivet* (Sternudd, 2000). Detta har jag gjort för att få en avgränsning som är hanterbar beroende på att forskningsområdet är brett. Uppsatsen utgår således från Sternudds avgränsning i val av teorier. De dramapedagogiska metoder som innefattas av perspektivet är Forumteater, Forumspel och socioanalytisk rollspelsmetod av vilket främst Forumteatern är uppsatsens utgångspunkt (se figur 2 på sidan 6). I kapitlet *Ett pedagogiskt perspektiv* kommer jag närmare att gå in på vad *Det kritiskt frigörande perspektivet* innebär. Detta gör jag för att se om denna är en möjlig pedagogisk kärna i en teaterform som kan användas utanför de konventionella teaterlokalerna.

Syftet med uppsatsen är att, genom empirisk respektive teoretisk undersökning, belysa interaktiv pedagogisk teater ur ett utövarperspektiv, i form av Forumteater, som pedagogisk metod i ett förändrande syfte. Fokus är på metoden efter Boals idéer med bakgrund i Sydamerika som den kommit att utvecklas i Sverige. Detta i sin tur leder till att det är i en kontext av dramapedagogik i Norden och främst Sverige som studien görs.

Uppsatsen inleds med en redogörelse för den teoretiska bakgrund inom det pedagogiska forskningsfältet där den har sin fokus. Detta följs av en historisk tillbakablick och en granskning av i vilket sammanhang Augusto Boal utvecklade Forumteatern. Detta avsnitt innehåller även en del där några nyckelbegrepp klargörs. I det empiriska materialet utgår jag i denna beskrivning utifrån sex utövares erfarenhet av Forumteater.

Resultatet från undersökningarna diskuteras i sista avsnittet. I detta avsnitt för jag en diskussion om uppsatsens genomförande och resultat samt på vilket sätt det skulle vara möjligt att arbeta vidare med Forumteater som pedagogisk metod.

3 Bakgrund

I detta kapitel ges en teoretisk bakgrund till dramapedagogik och Forumteater. Inledningsvis definieras begreppen drama, teater, dramapedagogik samt en kort redogörelse för reflektionens del av lärprocessen. Efter det följer en historisk tillbakablick samt en genomgång av några av Forumteaterns grunddrag.

3.1 Ett pedagogiskt perspektiv

När jag skriver om Forumteater rör jag mig inte bara inom den dramapedagogiska kontexten. Däremot är detta min pedagogiska ingång för en förståelse av metoden. Därför kommer jag att arbeta efter en definition av dramapedagogik som tjänar syftet att ge en bakgrund till den kontext där Forumteater kan antas höra hemma inom det pedagogiska forskningsfältet. Uppsatsen har inte som syfte att göra en egen definition av dramapedagogik eftersom Forumteater inte endast är ett dramapedagogiskt fenomen. De som utövar metoden har inriktning mot både teater och drama. Courtney har gjort ett försök att skilja termerna åt. Definitionen påpekar främst betydelsen av en publik för teatern. Drama har inte samma behov av detta eftersom detta är av mellanmänsklig karaktär. Teater är ett sätt att göra drama till en konstnärlig handling (Courtney, 1995).

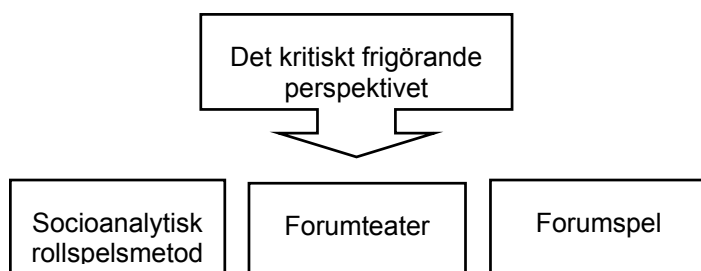
Chaib belyser skillnaden mellan drama och teater när hon förklarar dramats roll inom amatörteatern. Drama förklarar hon som en metod vilken går att använda i såväl teaterarbete som andra situationer. Det är inte en nödvändighet att dramaövningar leder fram till teater det vill säga scenisk gestaltning (Chaib, 1996). Denna gränsdragning blir allt mer otydlig och dramapedagogen kan mycket väl arbeta i teatersammanhang (Chaib, 1996). Därmed är det inte sagt att dramapedagogiken är utanför uppsatsens intresse. Sternudd framhåller i sin avhandling att dramapedagogiken har rötter i både humanistisk och samhällsvetenskaplig tradition som teoretiskt ämne spänner den inte bara över pedagogik och teater utan går även att koppla till sociologi, psykologi, religion och estetik (Sternudd, 2000). Synen på drama som tvärvetenskapligt delar hon med Wiechel som utöver ovan nämnda ämnen ser kopplingar till litteratur, konstvetenskap, filosofi, språkvetenskap och antropologi (Wiechel, 1984). Sternudd ser närmare på kopplingen mellan dramapedagogik och demokratisk fostran. I den kontexten ställer hon sig frågan om vilket lärande och vilken reflektion som det konstnärliga uttrycket kan bidra med (Sternudd, 2000). Här ser hon dramapedagogiken som ett konstnärligt uttryckssätt vilket inbegriper flera kommunikationsvägar och därför integrerar dessa.

Inom det dramapedagogiska fältet används de engelska begreppen drama, drama in education samt drama education och de svenska begreppen drama, dramapedagogik och pedagogiskt drama/.../I begreppet dramapedagogik finns en större möjlighet att inbegripa både arbetsformer och ämnets pedagogiska och estetiska värdegrund, där processen är en given aspekt (Sternudd, 2000 s.32).

Sternudd tar med detta i sitt beaktande när hon väljer att arbeta efter termen dramapedagogik vilket den här uppsatsen också arbetar efter. För en rättvis definition av

dramapedagogik, vilken även är hanterbar i arbetet med denna uppsats, är det viktigt att förklara de traditioner Sternudd belyser. Genom detta kan de användas för en förståelse i bearbetningen av data samt resultatet av detsamma.

Valet av att använda Sternudds uppdelning av dramapedagogiska perspektiv grundar sig i det att hon utgår från hur de olika perspektiven relaterar till reflektionsbegreppet (Sternudd, 2000). Genom denna analys har hon definierat fyra olika perspektiv varav det *Kritiskt frigörande perspektivet* (se figur 2) rymmer de metoder som är uppsatsens fokus.

Figur 2 Det kritiskt frigörande perspektivet enligt Sternudd.

3.2 Reflektion och förändring

Jag kommer här att redogöra för hur de olika termerna *reflektion* och *förändring* kan beskrivas och förklaras huvudsakligen utifrån detta perspektiv. Detta gör jag eftersom de är väsentliga i analysen och förståelsen av Forumteater som jag förstår metoden utifrån mitt syfte. I detta perspektiv är det enligt Sternudd "deltagarnas livserfarenheter som ska utgöra underlaget för läroprocessen" (Sternudd, 2000 s.84). För att Sternudds uppdelning av de olika dramapedagogiska perspektiven ska bli begripliga, är det viktigt att först förstå hennes definition av begreppet reflektion. I sin avhandling gör hon en uppdelning av tre olika definitioner av detta. Dessa definitioner, från vilka hon hämtat sin inspiration av Bengtsson, är 1) självreflektion 2) intellektuell process och 3) att reflektionen är kontextuellt bunden (Sternudd 2000).

Om vi accepterar reflektionens innebörd som återkommande tänkande eller som begrundan över något som sker i verkligheten och att detta tänkande om verkligheten även relateras till människans jag, är det viktigt att skapa distans både till den egna verkligheten (om det är det som är reflektionens fokus) och det egna jaget. Reflektionen kan ske både som en individuell process och i kommunikation med andra (Sternudd, 2000 s.14).

Om reflektionen syftar till att leda till samhällets förändring är det av intresse eftersom metoderna i perspektivet kan ses i en kontext av demokratisk fostran. *Det kritiskt frigörande perspektivet* skiljer sig således från de andra perspektiven i Sternudds analys genom att människan ses i relation till samhället, all förändring sker i relation till sin samhällsliga kontext (Sternudd, 2000). Det specifika med just *det kritiskt frigörande perspektivet* är att reflektionen, i det här sammanhanget, syftar till handlande snarare än självkännedom. Handlandet skall vara av den sorten att det fokuserar på samhället. Individerna blir därför viktiga i sin relation till samhället samt hur denne agerar däri. Reflektionen har den betydelsen att den i detta perspektiv inte främst har som mål att

vara självutvecklande. Snarare finns det ett långsiktigt mål att reflektionen ska leda till samhällsförändring (Sternudd, 2000).

Härigenom är det specifika med estetisk reflektion inte att individen verbaliserar sina erfarenheter eller handlingar utan att reflektion är relaterad till intuitionen och användandet av den fiktiva dimensionen där individen återskapar verkligheten (Sternudd, 2000 s.16).

Dramapedagogiken kan på detta vis ses som en form av *reflektion i handling* när tankarna blir konkreta i improvisationens form. Reflektionen är inte heller i första hand avsedd för den enskilda individen eftersom den sker i sammanhang med andra personer (Sternudd, 2000). Wiechel menar att drama med fördel kan användas för påverkan av attityder och värderingar (Wiechel, 1984). Formen av rollspel menar han ger eleven en chans att pröva på situationer vilket han menar leder till insikt om problems nyanser (Wiechel, 1984).

Därmed blir reflektionen synlig för andra och användbar i ett pedagogiskt sammanhang, både för lärarna som får information om elevernas tänkande och för eleverna som ett verktyg i deras kunskapande (Sternudd, 2000 s.14).

Reflektionen kan också ha en konsekvens av förändring. Detta när reflektionen ses som en process i syfte att skapa ett medvetet handlande (Sternudd, 2000). Ahlberg använder sig av begreppet synvända när hon behandlar hur människor ”upplever ett förändrat sätt att erfara någonting” (Ahlberg, 2004 s.1). Hon använder sig av Wittgensteins syn på att förändring som en upplevelse och ett förändrat sätt att erfara något, hur detta sker påverkas av tillfället då det sker och omgivningen det sker i (Ahlberg, 2004). ”Att urskilja flera olika aspekter hos någonting, istället för att som tidigare ta för givet, /.../ möjliggör ett annat förhållningssätt till omvärlden, skrev Wittgenstein” (Ahlberg, 2004 s. 2). En synvända är då ett kvalitativt förändrat sätt att erfara någonting (Ahlberg, 2004).

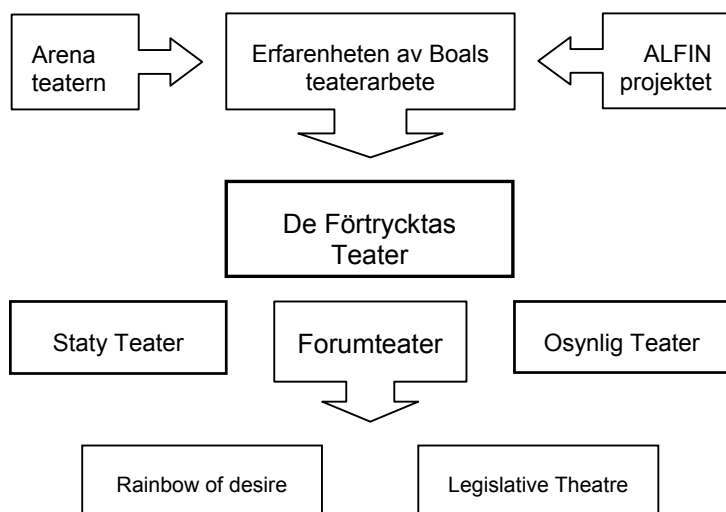
Teatern är ett språk, som kan användas av var och en, antingen han/hon har teaterbegåvning eller ej /.../Kort sagt är målsättningen i De förtrycktas poetik att förvandla folket, ”åskådarna, de som sitter passiva inför fenomenet teater, till subjekt, till skådespelare, som förändrar dramats handling/.../De förtrycktas poetik vill framhäva den egna handlingen! (Boal, 1976 s.12).

Wrights menar på att dramapedagogik bjuder till en värdefull möjlighet till självreflektion. Genom en beskrivning av ett dramapedagogiskt arbete han gjort på en högstadieskola förklarar han hur eleverna inte bara fick insikt i hur de själva fungerade utan även hur de fungerade i relation till andra. Eleverna hade i uppgift att tolka temat mångkulturellt till en temadag. De tolkade uppgiften så att de gestaltade de olika kulturer som de såg sig själva vara en del av på skolan. Således gjorde de olika små dramor vilka visade de olika grupper de ingick i. De fick alltså förklara för de andra hur de såg på sig själva samtidigt som de själva reflekterade över gruppen och dess kultur. (Wright, 2000)

3.3 Historisk tillbakablick

Forumteatern är inte ett enskilt fenomen framväxt vid ett tillfälle och framtaget av en person, det finns dock en vilkens arbete är av särskild betydelse eftersom han länge varit en drivande förgrundsfigur. Jag kommer i det här avsnittet belysa (se figur 3) och

förklara hur Forumteatern växt fram i Sydamerika och i Sverige. Även om Forumteater har många syskon inom det kritiskt frigörande perspektivet är det Augusto Boals tankar som uppsatsen utgår från. För att förstå vilken metod intervjupersonerna relaterar till inleds teorin med en historisk tillbakablick. Boal säger själv att för att man ska kunna förstå hur Forumteater verkar är det av betydelse att veta vad som fick honom att börja. När vi lämnat Sydamerika låter vi Boals arbete möta Europa för att se hur metoden formas av sin kontext och ständigt utvecklas.

Figur 3 Hur Forumteatern har växt fram

Under många decennier av 1900-talet var Sydamerika en kontinent politiskt präglad av förtryck och diktaturer. I Boals tidigare böcker avspeglas detta samhälle. Han uttrycker det som att Brasilien på 70-talet var ett land där mycket var svart och vitt (Boal, 1998). Det var i detta politiska klimat som Boal verkade som konstnärlig ledare för Arenateatern i Saõ Paolo mellan åren 1956-1971 (Byréus, 1990). Teatern skulle vara en del av revolutionen och inte i revolutionens tjänst³ (Boal, 1977).

Under sin tid som konstnärlig ledare för Arenateatern gick teatern igenom en rad faser där teaterarbetet utvecklades för att närma sig den brasilianska verkligheten. Den tidigare teatertradition som funnits i Brasilien ansåg Boal vara nostalgisk och bakåtsträvande. Som reaktion mot detta började han med att experimentera med rollerna samt tolkningarna av dessa. Arenateatern satte upp ickebrasilianska pjäser vilka förankrades i den verklighet som skådespelarna själva levde i (Boal, 1976). För att göra detta använde Arena teatern sig av Jokersystemet som utvecklades i detta arbete (Bowman, 1997). Nästa fas innehöll ett arbete med att få brasilianare att skriva egna pjäser. Nu skulle Brasilien få sin egen dramatik och det typiskt brasilianska användes som underlag för det som berättades från scenen (Boal, 1976). I tredje fasen gick arbetet ut på att nationalisera klassiker. Efter det kom en fas då det skrevs musikalerna av vilka

³ Denna kommentar refererar till Boals förhållande till teatertraditionen och i det här fallet Bertol Brecht, en förgrundsfigur han gärna återkommer till i sina böcker och i sitt arbete.

Arena Conta Zumbi (Arena berättar om Zumbi) blev den största framgången. I den gestaltades de svartas kamp och den varnade både för dåtiden och för framtiden. Alla teaterkonventioner hade nu brutits och teatern var redo att pröva något helt nytt (Boal, 1976). I augusti 1973 genomförde Boal ett projekt som var en del av ALFIN, vilket leddes av Freire, som syftade till att bekämpa analfabetismen i Peru. Teater var en av många konstnärliga uttryck som användes i projektet. Här fick Boal en möjlighet att praktisera sina tankar kring teaterns språk.

När Arenateatret fram förte stycker ute på landsbygda, upplevde de gang på gang att det "uopppdragne" publikum grep in i handlingen. Det de fikk se engasjerte og provoserte dem, og hva var vel mer naturlig enn at de ønsket å bidra med egne ideer og erfaringer? Slike opplevelser gav støtet til den første utformningen av "Teatro do oprimido"- De undertrykker teater (Engelstad, 1989 s. 7).

Boal var politiskt kontroversiell vilket ledde till att han var tvungen att lämna först Brasilien 1971 (Boal, 1977) och sedan Sydamerika (Engelstad, 1989). I Europa, dit han flydde 1976, när situationen i Sydamerika för honom blev ohållbar, fortsatte Boal med sitt teaterarbete. Han kom att starta ett institut, *Centre d'étude et de diffusion des techniques actives d'expression, Groupe Boal* (Engelstad, 1989), vilket arbetar med alla metoder som har sitt ursprung i Boals *De Förtrycktas Teater*. Metoderna kom också att utvecklas i möte med andra länder eftersom Boal som flitig teaterfestivaldeltagare reser, än idag, runt och sprider sitt evangelium. Sverige och Danmark är de Skandinaviska länder Boal besökt mest frekvent (Engelstad, 1989).

1980 började Boal med sina *Cop in the head* workshops i Paris där han nu var verksam. *Cop in the head*, eller *Polisen i huvudet*, som det kan kallas på svenska, är ett resultat av Boals möte med Europa (Boal, 1995). I sitt tidiga arbete definieras förtryck som något i en samhällelig struktur till exempel konsekvensen av stor diskrepans mellan olika socioekonomiska klasser i samhället. Trots att Boal inte mötte detta tydliga förtryck i dåvarande Västeuropa föreslogs former av förtryck⁴ som ensamhet och rädsla för tomhet upp under workshopen (Boal, 1995). Detta i kombination med aktuell självmordsstatistik ledde Boal till att utveckla sina tankar kring vad förtryck kan vara. Med detta lät han formen ännu en gång förändras genom den erfarenhet han fått av deltagarna. *Polisen i huvudet* är det inre förtryck som begränsar deltagaren. Detta förtryck som är en återspeglning av normer och samhällets negativa influenser är här internaliserat⁵ i personen. Vi lever i förtrycket, förtrycket lever i oss och vi lever ut förtrycket. Medvetenheten om detta ledde till att Boal arbetade fram en metod som han kom att beskriva i boken *Rainbow of Desire* (Boal, 1995). Genom den införlivades en bredare syn på vad förtryck är till att även vara väsentlig där Boal verkade, det vill säga Västeuropa. I *Legislative Theatre* gör Boal kopplingen mellan politik och teater mer påtaglig. Tanken med denna form är att göra medborgaren delaktig i den politiska processen (Boal, 1998).

⁴ Boals definitioner av förtryck, vilka är av betydelse för hans arbete, återkommer jag till i avsnittet "Förtydligande av Boals idéer"

⁵ "Internalisera, att med den egna personligheten införliva utifrånkommande uppfattningar, förklaringar, teorier etc. Internalisering sker till stor del omedvetet. Begreppet används i psykologisk litteratur för att beskriva hur barn oreflekterat övertar sina föräldrars normer etc. Vi använder dock termen uteslutande för att beskriva hur individen övertar samhällsideologin genom tex. skola och massmedia" (Magnér & Magnér 1976 s.203)

I Sverige fanns det under den här tiden de som arbetade och experimenterade med teaterns form på sätt liknande Boals men utifrån andra förutsättningar. Under 1970- talet dyker en ny metod upp som utarbetats av de två fritidsledarna Helena Olsson (senare Magnér) och Björn Magnér vilka arbetade fram en socioanalytisk rollspelsmetod (Rasmusson, 2000). När Boals utgångspunkt var att finna konstnärliga uttryck till frigörelse ur förtryck utgick Magnér & Magnérs och deras sociodrama från dialogpedagogiken. Sternudd redogör för metoden som socioanalytisk rollspelsmetod och definierar den som en del av *det kritiskt frigörande perspektivet*, samma perspektiv som hon låter Boals metoder tillhöra. Som namnet visar är det rollspelet som är av betydelse. Makarna Magnérs metod, som uppstod spontant i deras arbete med ungdomar på en fritidsgård, går i korta drag ut på en improvisationsteater baserad på ungdomarnas verklighet (Byréus, 1990). Det var från denna metod Katrin Byréus ursprungligen utgick i sitt arbete med skolungdomar (Byréus, 1990). Byréus är en av dem som i Sverige arbetat aktivt med att utveckla interaktiv pedagogisk teater utifrån en dramapedagogisk utgångspunkt. I sitt arbete med ungdomar fann hon att Magnér och Magnérs sätt att arbeta med sociodrama passade henne eftersom det gav en möjlighet att med ungdomarna diskutera svårare frågeställningar med hjälp av rollspel. Dock fann hon ett problem i det att låta agerandet övergå i samtal. Därför lät hon en gång en pojke följa sina impulser, och istället för att säga ett lösningsförslag lät hon honom agera det. Erfarenheten av detta gav mersmak och ett halvår senare insåg hon, genom att hon läste en bok av Boal, att hennes metod hade likheter med hans (Byréus, 1990).

Alla kan spela teater- till och med skådespelarna! Boals dramapedagogik var emancipatorisk vilken de marxistiskt inriktade dramapedagogerna i Norden gärna ställde sig bakom. Boals besök uppmärksammades och hans böcker recenserades, dock var dessa recensioner till en början mindre entusiastiska (Rasmusson, 2000). Rasmusson som i sin avhandling beskriver hur dramapedagogiken och synen på den förändrats i Norden under den här tiden genom en textanalys av tre årtiondens utgivning av tidskriften *Drama*. Enligt Rasmusson menar Szatkowski, en av debattens förgrundsfigurer inom detta område i tidskriften, att målet med denna dramapedagogik var ”att tillrättalägga processer som gav eleverna möjlighet att genomskåda och ta ställning till hur deras livssituation påverkas av omgivningen och samhället” (Rasmusson, 2000).

3.4 Grundstrukturen i Forumteater

Vid ett första möte av en text om Forumteater kan förvirring uppstå och en mängd frågor väckas kring metoden. En vanligt förekommande fråga, som det redogörs för i litteraturen, är att utövare som läser om den upplever den som rörig och förvirrande. Grunden i Forumteatern är den att en förtryckarsituation gestaltas och ställs på sin spets, allt slutar i kaos vilket gör behovet av förändring tydligt (Byréus, 2001). Situationen spelas upp igen men nu med den ändringen att deltagarna har möjlighet att förändra genom reflektion och genom en möjlighet att ”pröva på” reaktioner som kan bryta ett förtryck.

Boal relaterar sitt arbete till en teatertradition för att på detta sätt förklara hur hans syn på teatern som medvetandegörande skiljer sig från andra teaterutövare. Han vill

motverka att teatern har en katharsis⁶ funktion och strävar istället efter ett agerande som sträcker sig in i framtiden. Tidigt i hans skrivna arbete redogör han för att han snarare vill att De Förtrycktas teater ska ha en motsatt funktion och verka som "en generalrepetition" för revolutionen (Boal, 1977 s.14). Enligt Sternudd bygger Boals tankar om människans kulturella aktivitet på fem antaganden där de ska ses som ett led i samhällets förändring

- att individen/åskådaren i teaterlekens form prövar frigörande handlingar och
- att individen/åskådaren i aktiv handling förbereder sig för framtiden
- att många människor använder forumteatern som ett instrument för att påverka samhället
- att kulturell aktivitet uppfattas som naturligt för både män och kvinnor
- att teatern får utgöra en integrerad del av revolutionen (Sternudd, 2000 s.85)

Det som står i fokus i *De förtrycktas teater* är synen på alla människor som förtryckta i något sammanhang. I Boals teatermetod är det upp till deltagarna själva att formulera vilket förtryck de vill frigöra sig ifrån. Det är därför betydande att deltagarna behandlar sina egna förtryck eftersom de inte autentiskt kan förstå någon annans förtryck.

I Boals arbete finns det både ett jokersystem och en joker vilket inte är samma sak. Jokern, som är en av utövarna/skådespelarna/pedagogerna uppgift är att hålla spelet samman samt att driva det framåt. Jokersystemet är det sätt enligt vilket han arbetade för att nationalisera klassiker för att de skulle fungera i Brasilien och återspegla den verkligheten brasilianarna levde i (Boal, 1976). Bowman påpekar att jokersystemet går att se som ett eget system, vilket kan användas i pedagogiskt arbete utplockat från det sammanhang Forumteatern ger (Bowman, 1997).

- an "alienated acting style, designed to "reduce" dramatic characters to a relatively simple "social mask" and to distance the actors from characters
- continuous role reversal or switching, such that characters are played by several actors, and actors play several characters
- stylistic and genre eclecticism from scene (or even within a single scene), with little or no regard for a unified production style or tone; and
- the use of music as an independent "discourse" to complement, supplement, subvert, or contradict the meanings expressed in the text and performance (Bowman 1997)

I jokersystemet finns det även två karaktärsformer som bär berättandet. Den första är protagonisten som helst ska spelas av en enskild skådespelare. Den andra, som är Jokern, är av större intresse för pedagoger eftersom denna karaktär har en viktig roll i Forumteatern. Jokern i jokersystemet kan gå in och ut ur berättelsen, dess uppgift är att guida publiken för att på så vis förklara vad som sker på scenen. Forumteatern används i samband med ett system av övningar vilka bestäms beroende på syftet med tillfället. Innan Forumteatern kan börja är det viktigt att deltagarna är igång på det viset att de måste vara aktivt deltagande, vilket uppnås med hjälp av lekar och övningar. Förberedelserna är lika viktiga som själva spelet "Syftet med dessa övningar är att hjälpa oss att "se" det som vi "tittar" på" (Boal, 1980). En vanlig typ av övningar är

⁶ **Katharsis** (grek. katharsis), rening, den själens rening som tragedin enligt Aristoteles' Poetik åstadkommer. (Boal 1977 s.14)

spegelövningar där deltagarna lär sig att ta och ge impulser till varandra, övningarna blir hela tiden svårare och sätter deltagarnas lyhördhet på prov. Engelstad förklarar dessa övningar som en del av det system Boal har byggt upp. De han rekommenderar är resultatet av prövande. Övningarna i sig är inte nödvändigtvis hans eget påfund utan är traditionella övningar som han låtit passa in i sitt system (Engelstad, 1989).

3.5 Problematisering

I bakgrunden har jag genom läsning och bearbetning av litteratur beskrivit Forumteater ur ett möjligt pedagogiskt perspektiv vilken behöver en empirisk förankring som prövar hur denna relaterar till den verklighet utövarna arbetar i. När det är människors som berörs av en metod är det alltså deras beskrivning av arbetet med denna som ger en bild av hur den fungerar. Denna faktor ger ett större perspektiv och prövar beskrivningens relevans. Intresset är, i likhet med uppsatsens syfte, alltså inte att se effekterna av arbetet i form av resultat hos deltagarna. Genom ett utövarperspektiv vill jag, som ett första steg, komma närmare utövarnas upplevelse av metoden snarare än deltagarens.

4 Metod

Insamlingen av data är en spännande period av arbetet med en uppsats. Det är nu de tankar och teorier som börjat läsas in om uppsatsens forskningsfokus får möta verkligheten. Att intervjua är att möta människor med egna erfarenheter av det som jag valt att belysa. Innan jag beskriver hur intervjuerna gått till kommer jag att redogöra för de ställningstaganden jag gjort ifråga om intervjuernas praktiska utformning. Detta innebär att jag kommer att redogöra för mitt urval, intervjuguidens utformning, genomförandet av intervjuerna, bearbetningen av resultatet samt frågor som rör detta.

Genom detta kapitel vill jag visa och förklara den process som arbetet genomgått för att komma fram till den slutliga produkt du nu läser. Jag gör detta för att ge en bild av det arbete och de metodologiska ställningstaganden som ligger till grund för uppsatsen. I uppsatsen koncentrerar jag mig på Forumteater och vill belysa denna pedagogiska metod genom utövarnas beskrivning av sina intentioner med sitt arbete. I kommande kapitel kommer jag att redogöra för hur jag tagit ställning till val av ansats samt metod för datainsamling samt hur mitt arbete med att samla in data och skriva uppsatsen gått till. Enligt Bryman är det fel att prata om en kvalitativ ansats i termer som påvisar en enighet bland de metoder för datainsamling som samlas under denna forskningsansats (Bryman, 2002). Staffan Larsson förklarar skillnaden mellan kvalitativa och kvantitativa studier genom att beskriva begreppen. Uppdelningen mellan dessa är inte beroende av en värdering av dess användbarhet utan kommer ifrån dess syn på typen av data de strävar efter att samla in.

Det centrala i kvalitativa metoder skulle således vara att man söker finna de kategorier, beskrivningar och modeller som bäst beskriver något fenomen eller sammanhang i omvärlden, medan andra metoder inriktar sig på att arbete med på förhand givna kategorier och söka beskriva omvärlden genom mätning eller testning (Larsson, 1986 s. 8)

Larsson pratar om kvalitativ i allmänhet och fenomenografi i synnerhet när han gör ett försök till att konkretisera den metod som genom forskning arbetats av forskare i det pedagogiska forskningsfältet (Larsson, 1986).

4.1 Ansats

Den här uppsatsens syfte att belysa Forumteater kan framkomma genom en analys av intervjupersonernas uppfattningar/erfarenheter i relation till den teori den pedagogiska metoden som beskrivs grundar sig på. Jag utgår ifrån Svenssons tankar som en inriktning av uppsatsen vilket nödvändigtvis inte behöver betyda att detta är dess ansats (Svensson 1989). Det som bestämmer inriktningen är alltså intresset av att se likheterna och skillnaderna mellan intervjupersonernas olika beskrivningar av sin erfarenhet. När jag använder beskrivningarna av uppfattningarna av Forumteatern för att undersöka ett förändringsperspektiv gränsar emellertid inriktningen till att vara en ansats eftersom det inte är inriktningen i sig som är dess syfte utan att den används i förståelse av något annat (Svensson, 1989).

Bryman använder sig gärna av distinktionen kvalitativt -kvantitativt ifråga om metodologiska ställningstaganden. I diskussionen kring huruvida det går att göra en åtskillnad eller inte mellan dessa synsätt menar han att denna åtskillnad blir allt tydligare (Bryman, 2002). Komplexiteten i betydelsen av ställningstagandet visar på att det inte enkelt går att se dem som en dikotomi där den ena står för kvantifierbara data. Bryman använder sig av termen forskningsstrategi för att förklara hur deras inbördes förhållande skiljer sig åt (Bryman, 2002). Liksom Svensson ser fenomenografi som en möjlig inriktning behandlar Bryman den kvalitativa forskningsstrategin som sådan. De metodologiska konsekvenser fenomenografi för med sig kan dock räknas in under den kvalitativa forskningstraditionen. Svensson menar att detta är möjligt trots att den arbetar efter att jämföra, söka en inre logik samt kategorisera, detta beroende på dess syfte att beskriva som jag förklarade ovan (Svensson, 1989). De olika strategierna kvalitativt - kvantitativt kan ha olika syften men är för den sakens skull inte oförenliga (Bryman 2002) snarare är det så att de visar på olika nyanser.

I ljuset av uppsatsens forskningsfråga och syfte är det att efter detta göra ett ställningstagande kring vilken metod för datainsamling som är relevant. Valet av detta är beroende av hur jag senare vill använda informationen samt vilken kunskapssteoretisk utgångspunkt uppsatsen har (Bryman, 2002). Valet av intervju faller in under den tradition uppsatsen tar del av samt syftet med uppsatsen att belysa utövares perspektiv av en pedagogisk metod. Den mångfacetterade bild på sitt arbete som utövarna har, samt förändringsaspekten i metoden framstår tydligast i en metod som tillåter en beskrivning av de nyanser som är möjliga i upplevelsen av Forumteatern som metod. Uppsatsen bygger på empiri vilket innebär att grunden för resultatet är insamlad data vilket i det här fallet är i form av intervjuer. Genom ställningstaganden kring forskningsansats som jag nämnt ovan drar jag slutsatsen att uppsatsen utgör en del av den kvalitativa forskningstraditionen. Med detta menas att uppsatsens ansats har en samhörighet med det breda fält vars gemensamma utgångspunkt är en beskrivning snarare än en utpräglad generalisering utifrån kvantifierbara data.

Kvalitativa metoder är inte bara en ny mjukteknologi som fogas till samhällvetenskapernas hårda kvantitativa metodarsenal. Den kvalitativa forskningens förståelseform är snarare förenad med en alternativ syn på social kunskap, mening, verklighet och sanning inom samhällsvetenskaplig forskning (Kvale, 1997 s.17).

4.2 Intervju som metod för insamling av data

All återberättad information är på något vis subjektiv, detta gör dock inte informationen ointressant (Andersson, 1995). I den här uppsatsen är det, som jag förklarar tidigare, data i form av utövares upplevelser av en pedagogisk metod som är intressant. Till uppsatsen har jag intervjuat sex personer i åldrarna 33- 55 år med olika anknytning till Forumteater. Kvale menar att det enkla svaret på frågan hur många personer som är lämpliga att intervjuas är att man ska intervjuas det antal personer som behövs för att få variation i efterfrågad information (Kvale, 1997). Hur många personer det blir är alltså relativt beroende på undersökningens form och syfte. Det som den här undersökningens intervjupersoner har gemensamt är att de alla arbetar eller har arbetat aktivt med Forumteater. Utöver det har de olika infallsvinklar och olika yrken, alla dock kopplade till kulturarbete på något sätt. Detta ger ett djup och en variation av erfarenheter knutna till mitt problemområde. Urvalet är grundat på de kontakter jag själv har med

kulturarbetare samt deras tips om vidare personer att intervjua. Jag har fått välja detta som urvalsmetod eftersom det annars är svårt att få tag på personer att intervjua. Många arbetar med flera olika typer av projekt och tillhör inte någon särskild grupp.

Intervjuerna har varit av det semistrukturerade slaget. Huvudsakligen har jag utgått från teman med en intervjuguide (bilaga 8.1) som hjälp. I intervjuguiden har jag skrivit färdiga frågor att utgå från för att hjälpa diskussionen och för att jag strävat efter att intervjupersonerna skulle få liknande frågor ”Men på samma gång finns möjlighet att göra ändringar vad gäller frågornas form och ordningsföljd om så krävs för att följa upp svaren och berättelserna från den intervjuade” (Kvale, 1997 s.117), detta för att svaren skulle vara möjliga att jämföra. På en punkt har de alla fått exakt samma fråga. I intervjuguiden och på intervjuerna valde jag att använda mig av ett citat som en del av en av frågorna (se Intervjuguide, bilaga 8.1). Citatets syfte var inte att verka som en ledande fråga utan fungerade i relation med mitt syfte som en avgränsning. Genom citatet föddes en dialog där intervjupersonerna fritt fick relatera till detta under den följande frågan. En ledande fråga är enligt Kvale en fråga som innehåller ett implicit svar. Med detta menar han att som exempel frågan ”när slutade du slå din fru?” innehåller ett antagande att mannen faktiskt har slagit sin fru (Kvale, 1997). Denna syn på ledande frågor är förhärskande menar han eftersom det här finns en tanke om att intervjun strävar efter att nå en oförfalskad sanning (Kvale, 1997).

Det centrala är alltså inte huruvida intervjufrågorna ska vara ledande eller inte ledande, utan vart frågorna ska leda och huruvida de kommer leda i relevanta riktningar och skapa ny, vederhäftig och intressant kunskap (Kvale, 1997 s.146).

I det aktuella fallet användes citatet, som kan ses som ledande eftersom den visade på ett särskilt perspektiv, en ingång till ett samtal snarare än en sanningsmätare.

Mina intervjuer tog plats på en av intervju personen vald plats. Oftast var detta ett kafé som i vanliga fall är lugnt vilket ger en bra atmosfär för intervjun. Vi ett tillfälle påverkades intervjusituationen mer än de andra gångerna. Den femte intervjun började bra, kaféet var nästan tomt och intervjupersonen var lugn om än lite nervös inför det att hon skulle bli intervjuad. Som på ett trollslag när vi börjat prata hände det en rad komiska situationer vilket gjorde att vi fick pausa inspelningen för att flytta till ett annat bord. Även där fortsatte märkligheterna men efter det att vi båda skrattat färdigt fortsatte intervjun som planerat. Jag ser det inte som att avbrotten påverkat intervjun mer än att vi båda blev på gott humör och hade något att prata om efter det att intervjun var avklarad. De två intervjuer som inte tog plats på ett kafé gjordes på de berörda intervjupersonernas arbetsplatser. Detta var möjligt eftersom de, till skillnad från de andra, har en fast arbetsplats eftersom de jobbar i en skolmiljö.

När jag intervjuade valde jag att spela in intervjuerna på Mini Disc (MD) vilket ger en rad fördelar. Det är en digital inspelning vilket leder till bättre ljudkvalité och att lättare avlyssning som är att föredra eftersom detta underlättar under bearbetningen av data (Andersson, 1995). De sex intervjuerna var ca en halv timme långa. Efter varje intervju satte jag mig ner, lyssnade igenom och bearbetade det inspelade materialet på det viset att jag delade in banden i spår. På detta vis går det enkelt att lyssna igenom det inspelade materialet. Det går även snabbt att hitta önskade delar av intervjuerna då jag antecknat på vilket spår varje fråga besvaras. Genom att göra så kan långa svar och pauser bli ett eller flera spår vilket även det förenklar avlyssningen.

Beroende på två olika faktorer har jag valt att inte transkribera alla intervjuerna i sin helhet. Den första orsaken är den ovan nämnda hanteringen av inspelningen som gör avlyssnandet enkelt och hanterbart. Den andra orsaken är den att jag sedan flera år har problem med rygg och nacke har jag av hälsoskäl begränsat arbetet vid datorn till skrivandet av själva uppsatsen. Kvale menar att utskriften av en intervju kan ses som en konstruktion i sig eftersom denna är ännu en tolkning av vad som sades vid intervjutillfället, detta eftersom talspråk och skriftspråk är två olika sätt att beskriva något (Kvale, 1997). Detta innebär inte att ingenting blivit transkriberat utan att det är begränsat till de citat som är angivna i uppsatsen. De är exakta avskrifter med hänvisning till det spår på MD:n det går att finna. Jag är medveten om att skivorna inte är avidentifierade så dessa hänvisningar finns med mest som hjälp för mig eftersom, beroende på etiska ställningstaganden, det bara är jag som kan lyssna på det inspelade materialet.

I arbetet med att skriva en uppsats samt att samla in data till denna kan studenten mötas av ett flertal problem som kräver att studenten tar ett etiskt ställningstagande. Detta blir tydligt i genomförandet av intervjuer, inte minst beroende av det direkta möte som studenten gör med respondenten i intervjusituationen (Kvale, 1997). För att överbygga etiska problem är det av betydelse att ta dessa i beaktning redan vid planering. Om dessa frågor beaktas då kan intervjuguide, kontakt med intervjupersoner, intervjuens genomförande samt vid bearbetning och rapportering av data (Kvale, 1997).

Av betydelse i det här sammanhanget är vad Kvale kallar *informerat samtycke* vilket innebär att den intervjuade i stort är informerad och har godkänt att intervjun äger rum samt att materialet sedan används i avsett användningsområde (Kvale, 1997). Gällande bearbetningen av den inspelade intervjun ska dessa data behandlas med respekt för intervjupersonerna. Här är det alltså viktigt att data behandlas konfidentiellt. Det är bara de som är direkt inblandade i forskningen som ska ha tillgång till bandinspelningarna. Alla andra får tillgång till data efter det att den behandlats och avpersonifierats.

4.3 Intervjuerna

I det här avsnittet kommer jag att ge en målande beskrivning av hur intervjuerna gått till och en kort presentation av varje intervjuperson och dennes relation till Forumteater. Denna har jag med för att ge en bakgrund till bearbetning av material och datainsamling i relation till de personer jag intervjuat samt i relation till den situation intervjuerna ägde rum.

När jag redogör resultatet av intervjuerna och senare refererar till dem i min text kommer jag att nämna dem vid fingerade namn baserade på deras profession. Anledningen till att jag valt att göra så är för att jag anser att det höjer läsbarheten och gör det möjligt för läsaren att lättare urskilja de olika personerna. På detta vis blir de också mer än respondenter i en uppsats. De blir och är människor som på olika sätt brinner för en metod och det är den sidan hos dem som jag önskar ska vara tydlig. De fingerade namn som jag vidare kommer att arbeta med är alltså *dramapedagogen*, *regissören*, *friskvårdsläraren*, *folkhögskoleläraren*, *skådespelerskan* och *skådespelaren*. Även om skådespelare egentligen är ett könsneutralt ord väljer jag att för enkelhetens skull särskilja de båda skådespelarna i texten genom att referera till dem genom att markera genus. Med det menar jag att jag i texten kommer kalla den *kvinnliga*

skådespelaren för skådespelerskan och följdaktien den *manlige skådespelaren för skådespelaren*. När jag talar allmänt om pedagoger ska detta alltså inte sammanblandas med *dramapedagogen* som är en särskild person. För tydlighetens skull kommer jag också att skriva intervjupersonernas smeknamn i *kursiv* text.

Det är min första intervju och lite nervös tar jag bussen till Malmö för att träffa *dramapedagogen*. Jag möter *dramapedagogen* på bestämd plats, vi går till ett kafé vid ett torg där vi trots det kyliga vädret slår oss ner på en uteservering. Efter en kopp kaffe börjar vi prata.

Dramapedagogen är utbildad dramapedagog och blev bekant med Forumteater när han gjorde vapenfritjänst. Det var ett spännande möte, metoden användes då för att arbeta med rättvisefrågor. Kombinationen av rättvisefrågor och teater gav mersmak.

Dramapedagogen tänker sig att man kan nå ganska långt med Forumteater, i väst har vi förtryckaren inom oss. Det var arbetet med förtryck mellan länder som var sammanhanget *dramapedagogen* kom i kontakt med metoden. Detta skiljer sig från de andra eftersom han då jobbade med att se den lilla människans del i större sammanhang som internationella frågor inbegriper. Under dramapedagogutbildningen jobbade han fördjupat med Forumteater under en termin. Det var praktisk erfarenhet kombinerat med teori och läsning av Boals böcker. Som *dramapedagogen* tolkar skillnaden mellan Forumteater och forumspel är det mer pedagogiskt arbete runt om forumspelet och på det viset har han jobbat mycket.

– Hej! Det är ju du, utropar *regissören*! Vet du, jag har funderat över vem du kunde vara, jag kände igen ditt namn och idag kom jag på det, va roligt! Den första vårsolen värmer och vi bestämmer oss för att sitta ute på terrassen. Det är lugnt och skönt, vi skrattar ännu en gång åt hur minnet fungerar och så kan intervjun börja. *Regissören* blev bekant med Forumteater via sin hustru som är dramapedagog. Han provade på och tyckte att det var spännande eftersom det skilde sig från de sätt han arbetat med teater tidigare. För honom handlar teater om att skapa förhöjd verklighet vilket blir tydligt i Forumteatern eftersom fiktionen där möter verkligheten och verkligheten är påverkbar. Forumteatern har alltid funnits med som en parallell till hans professionella teaterliv.

För mina tredje och fjärde intervjuer har jag tagit tåget till Helsingborg för att där byta till en buss som tar mig ut till havet där skolan ligger på vilken intervjupersonerna arbetar. Trots den lugna lokalen upptäcker *friskvårdsläraren* och jag att den plats i matsalen där vi slagit oss ner för intervjun ligger jämte köket från vilket det slamrar så vi flyttar oss en bit, jag slår igång Mini Discen och börjar ställa mina frågor.

Jag kliver in på kontoret, *friskvårdsläraren* och *folkhögskoleläraren* växlar några ord under tiden som jag ordnar med tekniken. *Friskvårdsläraren* lämnar oss *folkhögskoleläraren* lutar sig bekvämt tillbaka bakom sitt skrivbord. Jag rätar på mig och ber honom att berätta om sig själv.

Intresset för teater är gammalt, kunskapen om Forumteater likaså. Det har varit ett varierande arbetsliv som präglats av ett socialt engagemang i kombination med ett konstnärligt intresse. *Folkhögskoleläraren* pratar runt, relaterar till minnen av arbete, fastnar inte på något särskilt. *Folkhögskoleläraren* för ett resonemang, relaterar mina frågor till sin verklighet. Teaterintresset har ständigt utvecklats.

För mina sista två intervjuer tog jag ännu en gång tåget upp till Helsingborg. Efter en stunds letande hittade jag kaféet där jag och intervjupersonerna bestämt möte. Där inne

var det tyst och lugnt och i väntan på min första intervjuperson för dagen köpte jag en kopp te. *Skådespelerskan* kom in, köpte sig en frukost och vårt samtal kunde börja. Efter lite krångel med tekniken och under fniss från *skådespelerskan* började jag ställa mina frågor.

1998 blev hon bekant med Forumteater, det var då hon blev insatt. Organisationen Hela Människan ville att hon skulle jobba med teater för att engagera de som jobbar med utsatta människor. Dom ville att hon skulle jobba med gatuteater men tackade nej. Istället tog hon hjälp av sin teatergrupp där en av dom andra lärde henne om Forumteater. Det skrevs en pjäs som var 45 minuter lång och som slutade i en konflikt. Det var hennes första jobb med Forumteater och det varade i tre år. Mötet med Forumteater var nervös, att förstå teorin och uppleva mötet med publiken var inte samma sak för henne. Det var några år sedan hennes teatergrupp arbetade som aktivast med Forumteater, men erfarenheten av vad arbetet innebar finns kvar.

Det tog ett tag innan hon kände att det var mer än ett jobb, sedan insåg hon att det betyder något för andra människor. Det är verklighetsnära, problemen finns här och nu. Responsen från publiken fick henne att arbeta vidare, när folk blev berörda.

Under intervjun kommer en grupp män samlas för en gemensam fika/frukost. De kommer en i taget och hälsar högljutt över rummet med bullrande röster. De verkar inte notera att det finns i lokalen. Stämningen är uppsluppen och trevlig men ljudnivån hög. När gruppen nästan är samlad är volymen så hög att vi byter till ett bord lite längre bort närmare fönstret. Väl där börjar en man skruva upp en kran (rekvisita till rummets utsmyckning, min kommentar) på väggen precis bakom min intervjupersons rygg. Trots att hon uppenbarligen sitter ivägen betar han sig som att det inte är något problem, i stort sätt är vi en del av rekvisitan. Kanske är det hans sätt att inte störa. Vi börjar båda skratta, situationen är komisk, gruppen med män känner igen mannen med kranen och börjar prata med honom också. Situationen lugnar sig och det sig som ett komiskt avbrott.

Efter det att intervjun är avslutad sitter jag kvar och väntar på *skådespelerskans* kollega som det för enkelhetens skull är planerat att jag ska intervju på samma ställe strax efteråt.

– Det är du som var grisen!

Skådespelaren kliver in på kaféet och känner genast igen mig. Det var längesedan, när var det du gick på skolan? Den inledande kommentarer kommer från det att jag var julgris i en Kabaré. Vi samlar oss och intervjun kan börja.

Skådespelarens första möte med Forumteatern var inte odelat positiv eftersom han inte upplevde en berättarglädje. Han förklarar det som att arbetet ut mot företag sker eftersom det är där pengarna finns. Att arbeta med forumteater innebär att arbeta i en kontext som kräver mer av utövarna än bara pjäsförberedelser. Nästa möte var mer positivt, då var det han som föreslog den teatergrupp han då arbetade med att de skulle pröva metoden eftersom att han då såg den som passande för det uppdrag de hade fått.

Intervjun slutar, jag går en runda på stan och sedan åker jag hem för att sammanfatta de berättelser jag fått.

4.4 Bearbetning av insamlad data

Kvale påpekar att valet av analysmetod ska göras långt innan det att intervjuerna påbörjas. Detta eftersom metoden för bearbetning av data är relevant i relation till den forskningsansats arbetet utgår från (Kvale, 1997). Tanken i metoden ska på så sätt löpa som en röd tråd genom uppsatsen för att på detta vis ge den en klar inre logik. Metoden avspeglar studiens syfte och tillvägagångssättet i analysen är på detta vis av betydelse för resultat och diskussion. När jag bearbetat mina data har jag använt mig av Kvales sex steg i analys som hjälp. Dessa innebär att i flera steg läsa av, eller i mitt fall lyssna av, intervjuerna för att för varje gång få fördjupad förståelse. Kvale påpekar att det inte finns något färdigt sätt att analysera eftersom detta är beroende av den aktuella undersökningen och dess utformning (Kvale, 1997). Min bearbetning av data har frångått delar av det Kvale redogör för beroende på det att jag inte gjort utskrifter som jag förklarat ovan. Jag har lyssnat på banden ett flertal gånger för att på detta vis, för varje lyssning, höra fler aspekter av det som sägs. Efter det har jag frångått intervjuguidens frågor för att istället kategorisera de olika sätt jag funnit till vilket de relaterat till förändringsperspektivet. De kategorier som framkommit är *Förändringens innehåll och uttryck*, *Förändring och utövarens roll* och *Förändring och metod*. Det som har varit min fokus i det här arbetet har varit att se till likheter och skillnader i deras berättelser för att finna en dynamik i upplevelsen och användningen av metoden.

5 Resultat

Till ytan verkar det som att de olika utövarna har en liknande uppfattning av på vilket sätt deras arbete syftar till förändring. Att få en deltagare att lyfta blicken och se lite mer än de gjorde innan Forumteatern kan vara en tillräcklig strävan med Forumteatern men åsikterna kring om och hur detta fungerar varierar. Uppsatsen kommer här att visa på hur intervjupersonerna uttryckt likheter och skillnader kring tanken att Forumteater kan förändra, samt vad det innebär för utövarna och deltagarna.

Resultatet kommer visa på olika aspekter av förändringsperspektivet. Grunddragen i dessa aspekter är uppdelat i tre kategorier vilka är baserade på intervjupersonernas uppfattningar. Kategorierna är: 5.1) Förändring och utövarens roll 5.2) Förändring; innehåll och uttryck och 5.3) Förändring och metod. I kategori ett behandlas frågan kring vad förändringen handlar om och hur den kommer till uttryck, kategori två fokuserar på utövarens betydelse för situationen. Betydelsen intervjupersonerna ger begreppet förändring och medvetandegörande avgör hur de relaterar till hur de ser på sin del av arbetet samt på vilket sätt de använder sig av metoden. Förändringsaspekten i metodens upplägg och struktur utgör ramen för den tredje och sista kategorin. I denna kategori försöker jag även att fånga metodens arbetsfält efter de beskrivningar av sitt arbete som intervjupersonerna ger i jämförelse med den litteratur jag tidigare läst i ämnet.

5.1 Förändring och utövarens roll

Vilken roll utövaren har i arbetet med forumteater är en balans mellan olika arbetsområden och traditioner. De två huvudsakliga aspekterna här är ställningstagandet mellan teater/drama samt det mellan teater/terapi. *Folkhögskolelärarens* berättar om en av de här kontrasterna

att man skulle kunna jobba medvetet didaktiskt eller pedagogiskt, som en läroprocess, med teater utan att för den skull sluta spela teater. Därför att man kan se Forumteater som består av fem sekunder teater och femtio minuter pedagogik /.../och det kan svida i hjärtat hos någon som egentligen vill spela teater (*Folkhögskoleläraren*, spår 20).

För *skådespelaren* var det första mötet med Forumteatern konfliktfylld beroende på ovanstående faktor. Han ville berätta historier men hans teatergrupp arbetade med Forumteater. Den betalade publiken fanns då inom företagsvärlden. Inte förrän med nästa grupp fann han ett sätt att kombinera dessa världar. Han fick då vara skådespelare och jobba med något som han fann viktigt.

Det uttrycks ett samhällsengagemang men detta är inte nödvändigtvis kopplat till teater och Forumteatern som metod. Detta hänger samman med utövarnas syn på förstryck samt vilken roll de har i förändringen. Om de inte själva ser sig som förändrare ställer de sig utanför den möjliga påverkan på samhället som deras arbete kan ha. Det kan ha varit detta som fått några av intervjupersonerna att börja med Forumteater men det behöver nödvändigtvis inte vara det som får dem att fortsätta, drivkraften beskrivs också i rent konstnärliga ambitioner.

De olika intervjupersonerna ger uttryck för olika erfarenheter av metoden. Deras olika yrken och erfarenheter av teaterarbete avspeglas här i hur de utövar och ser på hur Forumteater kan och ska användas. *Regissören* gör en tydlig markering av det att han anser att Forumteater enligt honom tyvärr är inmutat av dramapedagoger. *Regissören* är medveten om att denna åsikt kan vara provocerande. Potentialen i utmaningen för skådespelare i den karaktärsbaserade improvisationssituation som skådespelarens ställs inför i Forumteatern är inte att förringa, anser *regissören*. Tyvärr ser han att kolleger till honom som inte är pedagoger gärna förkastar Forumteater som *något pedagogiskt tjafs*. Själv önskar han att mer få kombinera de olika teateruttryck han arbetar med. En tanke som finns hos honom är att göra Forumteater av klassiker, där det existerar ett förtryck, som till exempel Fröken Julie. *Regissörens* syn på sin roll i Forumteater är inte den som terapeut, tvärtom vill han göra det tydligt redan från början att de eventuella frågor kring deltagarnas egen existens som inte berörs av kontexten inte heller kommer tas upp. Här blir det viktigt för *regissören* att skilja mellan olika yrkesroller och syften med arbetet. Bilden av Forumteater som en katalysator är även den *friskvårdsläraren* använder för att närmare beskriva Forumteaterns funktion

Det är ju självklart att de e ett fantastiskt bra , en fantastiskt bra katalysator i en diskussion, därför att man, och nu pratar jag om den forumteatern jag nyss beskrev, alltså det här med att man spelar en form av teaterbit som är ungefär tjugo minuter och sen går skådespelaren ut, man bygger upp en konflikt och sedan går skådespelaren ut och frågar: vad ska jag göra? Och så får han förslag till det (Friskvårdsläraren, spår 11).

En betydande del av Forumteatern är det pedagogiska kringarbetet. Detta handlar både om att man kan jobba med samma grupp under en lång tid som regissören berättar

Jag tycker att det är väldigt roligt att spela forumteater för en publik men det är nästan ännu roligare att jobba pedagogiskt med forumteater med grupper (Regissören, spår 13).

5.2 Förändring; innehåll och uttryck

Det är en process säger *Regissören*, som hönan och ägget. Vad som ändå kommer först är det en samverkan som leder det framåt. Vad han syftar på i denna kommentar är huruvida medvetandegörande föregår förändring och vad detta i själva verket är.

Utifrån den grunden att det påverkar en på alla de här planen så blir ju också effekten väldigt stor och det är min erfarenhet av när man har jobbat med detta. Att det blir mycke Aha- upplevelser för människor som möter det här. Och nästan i ännu högre grad för människor som själva gör det (Regissören, spår 13).

Friskvårdsläraren tror inte att vi har en möjlighet att påverka andra till den graden. Hans bild av sitt arbete är jordnära och lite cynisk. Ingen förändras som inte vill det. Den effekt Forumteatern har genom att ge Aha- upplevelser tror han uteblir.

Jag drivs ju inte på det viset av nåt kallt att förändra samhället eller så /.../Jag tror inte att det sker så många aha- upplevelser, inte i Sverige idag. Vi kan för mycket, vi vet för mycket (Friskvårdsläraren, spår 13 & 15).

Dramapedagogen anser att det handlar om att beröra det som är viktigt för deltagarna. Om Forumteatersituationen slutar i kaos ser han det som att detta gör att deltagarna

engageras, en Forumteatersituation måste sluta så illa så att deltagarna vill förändra det som är det gestaltade förtrycket. Den möjliga förändringen prövas vid samma tillfälle.

Det är lite förmätet att säga och säga att ja jag vill att det ska förändras åt det här eller det hållet, utan det är mer att man ska kunna se olika handlingsmöjligheter. Sen är det upp till deltagarna att, att sen göra någonting åt dom här handlingsmöjligheterna, hur dom väljer att förhålla sig till dom (Dramapedagogen, spår 20).

Friskvårdslärarens bild av vad som sker är något annat men ändå det samma. Han poängterar betydelsen av den fysiska upplevelsen av situationen. Verkligheten avintellektualiseras. Deltagarna förs bort från alla diskussioner kring förändringsarbete för att istället fysiskt få uppleva förtrycket, det som inte fungerar på olika sätt i olika sammanhang. Det vi redan vet praktiseras och så förändras vår syn på våra tankar.

Att förändra ett mänskligt beteende, ett mänskligt tankemönster, det gör man inte med en gång, alltså en forumteater. Alltså, jag kan med en teaterföreställning eller en forumteater eller en forumspel få människor till en Aha- upplevelse möjligtvis. Men att den Aha upplevelsen ska leda till förändring, det är ett helt annat jobb (*Friskvårdsläraren*, spår 12).

Regissören menar att det är det som gör att Forumteatern förändrar, att deltagarna går från tanke till handling.

Jag tycker absolut att Forumteater förändrar, det är hela, och det är därför jag har fortsatt med det, därför att det så påtagligt är en. Det är det här att gå från en teoretisk bild av hur saker och ting förhåller sig, eller ett resonemang om hur saker och ting förhåller sig till att det blir kött och blod, för det är det, det blir (*Regissören*, spår 11).

Teorin blir konkret. Det beskrivs en direkthet som gör att deltagarna får en möjlighet att pröva på sina tankar kring hur situationen förändras när den uppstår. Det är ett parallell till verkligheten där verkligheten gestaltas men situationen är trygg. Teaterns magi gör det möjligt att pröva verkligheten fast på låtsas. Det blir kött och blod, det blir konkret på fler plan än på ett intellektuellt. På det viset är Forumteatern görandets pedagogik, utifrån deltagarnas erfarenheter. *Friskvårdsläraren* förklarar hur en identifikation av karaktären i Forumteatern. Även om det är en persons förtryck som gestaltas och behandlas kan resten av deltagarna till sig det genom identifikation eller genom analogi.

Kan man översätta det som man har sett till sin egen vardag så kan det tror jag absolut medvetandegöra saker och ting hos en själv. Skapat förändring vet man ju egentligen inte förrän de kommit hem till sin vardag /.../Då kan du prata om kalle även om du mycke väl pratar om dig själv (*Friskvårdsläraren*, spår 11 & 15).

Skådespelerskan kan relatera till citatet som presenterades för henne under intervjun på det viset att hon anser att det är viktigt att ta tag i svåra händelser i sitt liv. Publiken tog för sig, de bytte ut den svaga, indirekt handlade det om dem själva. Ett sätt att träna sig inför livet, att våga ta för sig kallar hon det som sker, det kan räcka med att se förändringen. Att folk vågar reagera och inte går förbi när de ser något de tycker är fel, att få publiken att känna det efter en föreställning räcker för en förändring. Förändringen är det som sker som sedan blir en ny insikt i något. När en deltagare går ut efter en föreställning berättar båda *skådespelarna* om att de vill få folk att tänka till. Att få deltagarna att fundera över vad de skulle göra i en svår situation är ett första steg, anser dem. Om man inte kan skapa en medvetenhet om en företeelse så kan man inte heller förändra den menar *dramapedagogen*. Den pedagogiska delen, tänker *Folkhögskoleläraren*, ur ett förändringsperspektiv är medvetandegörandet som sker när någon får möjlighet att sätt ord på vad en situation innebär. Han nämner förtrycket som

vad det handlar om, att ge folk ett språk att uttrycka sig med. En möjlighet som också är dess svårighet. Förtrycket är dock olika beroende på var i världen man befinner sig.

Det handlar ju verkligen om att ehh ehh att ehh alltså att reflektera och kunna kommunicera sina reflektioner, det är inte bara en fråga om att reflektera över huvudtaget i sin ensamhet, utan det gäller och kunna reflektera lite offentligt tillsammans med andra, tycker jag, med den här grejen (Folkhögskoleläraren, spår 25).

Att förändra kan vara av ett samhälleligt och personligt slag. Att Forumteater har en politisk grund nämns av flera av intervjupersonerna. Man kan tolka Forumspel som en radikal metod menar *dramapedagogen*, här övas deltagarnas empatiska förmåga. När *skådespelarna* arbetat med sociala frågor har detta handlat om en specifik grupp men inte i syfte att bara ge de närmast berörda möjligheter till att bryta ett mönster. De vill istället medvetandegöra deltagarna om ett problem för att på detta sätt få dem att tänka efter kring hur de skulle agera i en liknande situation. Vi jobbade mycket med internationella rättvisefrågor säger *dramapedagogen*. Det var det som väckte hans intresse i det första mötet. *Regissören* menar att Forumteaterns styrka är den att det börjar i det lilla mötet att det är där förändringen börjar, situationen just nu. ”Hur ska jag kunna förändra mitt förhållningssätt att gå från att vara ett offer till att bli en gärningsman, om man nu definierar gärningsman som något positivt” (Regissören, spår 10). Agerandet blir ett sätt att bryta förtrycket.

Ur en inlärningsaspekt är det deltagarens förändrade uppfattning av en situation som är Forumteaterns syfte. Det är inte situationerna i sig som har förändrats av ett tillfälle, inte heller kunskapen om människorna man möter eller den miljön man befinner sig i. Det som kan förändras är sättet personen i framtiden väljer att bemöta det möjliga förtryck som finns.

5.3 Förändring och metod

Uppsatsen utgår från termen Forumteater men intervjuerna har egentligen både kretsat kring teater och spel separat och inte som en enhet. Varje utövare av Forumteater som jag intervjuat ger uttryck för ett öppet förhållande till metoden. Ett exempel på detta är *skådespelaren* och *skådespelarens* redogörelse för hur de i deras teatergrupp valt att arbeta efter egna definitioner av termerna. *Skådespelerskan* pratar om den personliga upplevelsen och hur personens tankar kan reflekteras genom en föreställning. De kallade det som var en hel pjäs där deltagarna bara föreslår lösningar för Forumteater, när deltagarna själva fick agera kallade de det för forumspel. *Regissören* påpekar också skillnaden men har en annan gränsdragning mellan de två variationerna av metoden. *Folkhögskoleläraren* sammanfattar kopplingen mellan formens innehåll och metod genom att se uttrycket så att Forumteater

Pedagogiska/konstnärliga metoder, det är ju ett möte mellan en pedagogisk eller didaktisk ambition och konstnärlig ambition. Det är det som egentligen är grejen. Och där skulle jag uppfattade det som att Forumteater e nånting som man skulle använda som alternativ till forumspel, då nånting har större teaterambitioner än vad forumspelet har (Folkhögskoleläraren, spår 21).

Trots att alla intervjupersonerna arbetar efter Boals metod är det ändå en subjektiv upplevelse som beskrivs i det att de återger sin erfarenhet och hur de i olika situationer

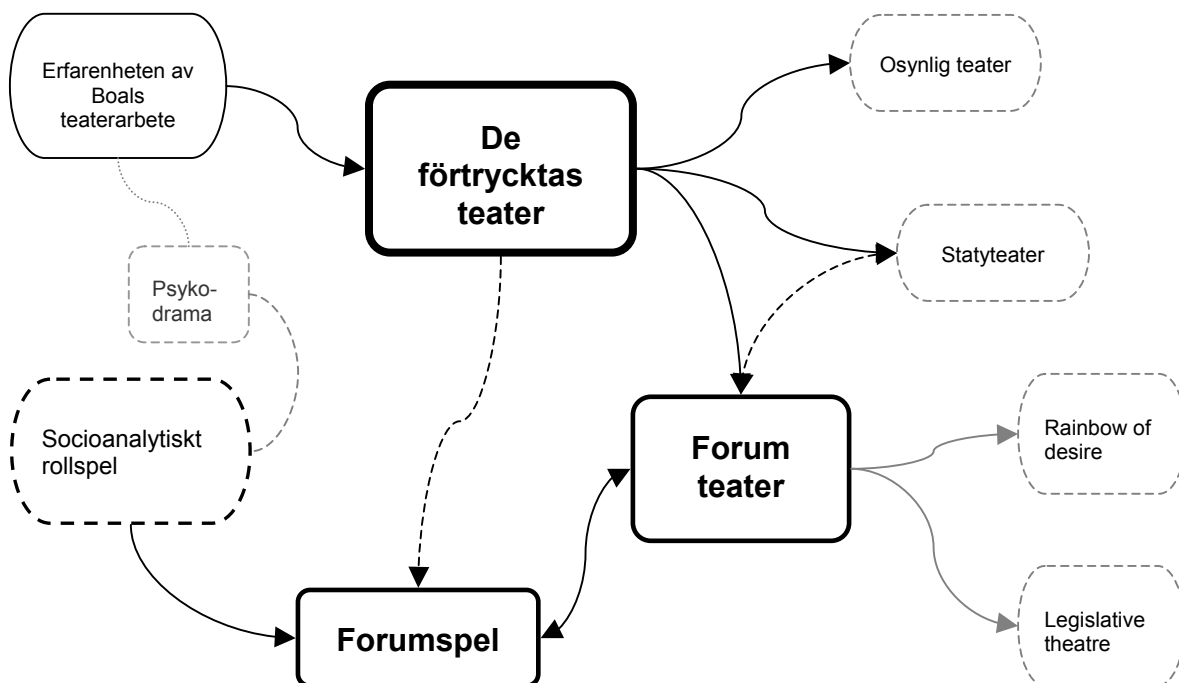
valt att arbeta med metoden. Medvetenheten om den finns där hela tiden men hur de i praktiken relaterar till den skiljer dem åt.

Vad det, hela det EU projektet gick ut på var väl å visa att man kunde spela liksom konventionellt, en berättande historia helt enkelt, och hitta andra vägar att betona nån sorts lärprocess än att göra om hela föreställningen till något speciellt designat pedagogiskt /.../ sen kom vi på då väl i den vevan /.../ att det är klart att man kan göra på det viset att man spelar en pjäs på en halvtimme eller en trekvart och sen gör en lite inte allt för omfattande, men i alla fall, Forumteater, så att säga, slut på det (Folkhögskoleläraren, spår 20).

Generellt sätt går det att dra slutsatsen att när utövarna försöker sig på att göra en gränsdragning mellan vad de kallar Forumteater och Forumspel ser det ut som följer att

- **Forumteater**, när en pjäs gestaltar en händelse och skådespelarna får förslag på lösningar och sedan gestaltar dem.
- **Forumspel**, när deltagarnas egna berättelser blir problematiserat och deltagarna själva får agera när de vill förändra något. Mer pedagogiskt kringarbete.

Figur 4 visar på den komplexa relationen mellan de olika arbetsformerna och vill också visa på svårigheten att skilja de olika metoderna från varandra. Tydligheten kring Forumteaterns grundläggande tankar och metodologiska karaktär försvinner delvis i samtalet med intervjupersonerna. Intervjuerna visar på en ett skeende där alla deltagare skapar kontexten. Varje forumteatertillfälle är unikt och bygger speciellt på deltagarnas erfarenheter. Vid en jämförelse av den inledande bilden av hur Forumteatern växt går det att se i Figur 4 att det inte är en händelse leder till en annan utan att det handlar om ett ständigt utvecklande beroende på de olika utövarnas erfarenheter.

Figur 4 Sambanden mellan de olika metoderna

Beroende på hur pålästa intervjupersonerna är i metoden samt hur relevant de tycker det är att följa Boals tankar exakt så skiljer sig deras utövande åt. *Regissören* påpekar det bland dem som utövar Forumteater finns en debatt kring hur metoden egentligen får användas. *Friskvårdsläraren* utgår från erfarenhet av annat teaterarbete när han gör det pedagogiska kringarbetet. Resonemanget kring när en människa är förtryckt visar på hur Forumteatern skapas av utövarna och att de formar sitt sätt att arbeta med det. För att metoden ska ha relevans gäller det att verkligen åstadkomma förvandlingen från åskådare till deltagare, *dramapedagogen* berättar om hur han under sin utbildning fick lära sig en del av de tekniker som finns runtomkring. Det kan även handla om att fortsätta utvecklingen av metoden och på detta vis ständigt hålla den levande och relevant till sin kontext.

Och så arbetade vi också så att vi bjöd in hela skolan, vi gjorde alltså olika scener som handlade om, ja där man blev orättvist behandlad, ämnen som berörde ungdomar eller dom som gick på skolan då som va kring, a från 18 till 30 år eller nåt. Så bjöd vi in dom och hade föreställningar då. Då var vi både skådespelare och så hade vi också utsett en som va Joker, spelledare då, så fick dom stoppa och gå upp och ändra och sådär. (Dramapedagogen, spår 9)

Dramapedagogen beskriver ännu ett sätt att utveckla metoden efter de situationer som den används i. Detta visar på en vitalitet trots tydliga ramar, i det att arbetet kretsar kring frigörelse, utifrån ett övande handlingsexperimentering i en teaterkonstnärlig/pedagogisk kontext. Det är alltså deltagaren som står i centrum även om Jokern styr det som sker i lokalen. Det är deltagarna som ska få öva inför verkligheten och inte skådespelarna som ska uppträda inför en inaktiv publik en tanke som inte heller *friskvårdsläraren* är främmande inför

Kan man översätta det som man har sett till sin egen vardag så kan det tror jag absolut medvetandegöra saker och ting hos en själv. Skapat förändring vet man ju egentligen inte förrän de kommit hem till sin vardag (Friskvårdsläraren, spår 11).

6 Diskussion

I bakgrunden presenteras ett förslag till hur dramapedagogik kan ses samt en historisk tillbakablick på Forumteater. Genom intervjuer har jag försökt att belysa hur utövarna ser hur detta kan förklaras utifrån mina frågor. Dessa frågor baserades på ett syfte med fokus på hur teaterformen kan ses som pedagogisk. Genom min egen erfarenhet samt att Forumteater används i sammanhang av ledarutbildningar, skolsituationer etc. tycker jag mig se relevansen i en sådan belysning. Jag menar att en metod som används i pedagogiskt arbete också måste undersökas efter de premisserna. Värdet av metoden kan förklaras i dess potentiella möjlighet att erbjuda en reflektion som inte grundar sig på intellektuellt funderande kring dåtiden utan som snarare inriktar sig på handling och förberedelse. Detta ger en medvetenhet kring hur olika personer agerar i specifika situationer.

6.1 Den fria metoden

I föregående kapitel redogjorde jag för de resultat i relation till förändringsperspektivet som jag fått ut av mina intervjuer. Boal förklarar det som att även om uttrycken stundtals kan se lika ut mellan Forumteater och psykodrama så är målet med de två metoderna inte det samma. Den stora skillnaden är enligt Boal att Forumteater vill förändra samhället medan psykodramat fokuserar på individens problem (Boal, 1980).

I De förtrycktas teater befinner sig deltagarna precis på gränsen mellan individ och roll. Jag ingriper i en Forumteaterpjäs som skildrar en bestämd situation och som gestaltas av roller. /.../ Det är som om varje person klev ut ur sig själv och på samma gång blev både analytikern och den som analyserades (Boal 1980 s.12).

Hans nyare metod som beskriven i *Rainbow of Desire* (Boal, 1995) gränsar dock till detta område. Boal vill att konsekvensen för deltagaren av ett forumteatertillfälle ska vara en vilja från deltagaren att pröva de nya tankarna i verkliga livet (Boal, 1980). Det som sker under Forumteatern är inte på riktigt, det är ett möjligheternas undantagstillstånd för prövning av frigörelse. Det politiska anslag som Boal har är tydligt socialistiskt. Boal ser svårigheten i det här i Europa eftersom, som han ser det, förtrycket inte är av det politiskt agerande slaget. De som arbetar med Forumteater gör det av en orsak. Antingen det är en pedagogisk, konstnärlig eller någon helt annan drivkraft så finns den där. *Regissörens* uttryck att vilja arbeta med klassiker utifrån en Forumteatermodell är inget nytt utan går att härleda till det arbete Boal gjorde med Arenateatern då han använde sig av Jokersystemet för att föra klassikerna närmare publikens verklighet. Boals poängterar att han inte har som avsikt att låta De förtrycktas teater vara en klassteater eftersom förtryck, som han menar det, finns i alla klasser (Boal, 1980). I tidigare böcker vill han ändå poängtera att allt är politik, en åsikt som nyanserats med åren. Denna röda tråd av en politisk dimension löper igenom hans texter. I korta drag går det att sammanfatta förändringen av anslag till politisk ambition genom åren förändrats från att han framstår som revolutionär till klok gubbe. Nyanserna blir tydligare men glöden i metoden förtvinar inte.

Någonstans i Boals texter går det att ana att vi ska bli fria efter hans ideal, utopiska drag som emot säger sig själva. Paradoxalt nog uppmuntrar han till experimenterande med metoden trots att han tydligt redogör för sina intentioner. Denna paradox löper igenom hela hans arbete i det att böckerna ger ett tydligt intryck av starka välgrundade åsikter samtidigt som metoden tjänar till att skapa fritänkande. Innebär det att vi bara får vara fritänkande inom den kontext och efter de mål som Boal målat upp för oss.

the teacher is a person who has a particular area of knowledge, transmits it to the pupil and, at the same time, receives other knowledge in return, since the pupil also has his or her own area of knowledge (Boal, 1998).

Identifikationen är när en av deltagarna kan känna igen sig i någon annans förtryck. Analogin liknar identifikationen men här överför deltagaren det gestaltade förtrycket till sig själv och sin situation för att på detta sätt kunna vara äkta. Som exempel kan alla i en grupp vara diskriminerade även om det beror på olika orsaker (Boal, 1980).

Samma sak händer i Forumteater. Det är fråga om verklighet och fiktion på samma gång. I det ögonblicket en åskådare ropar ”Stopp”, går upp på scenen, ersätter en skådespelare och själv prövar nya möjligheter är han/hon medveten om att han befinner sig i en teaterlokal, han deltar i ett ”spel” – men hans engagemang, hans önskan att i sin egen verklighet framkalla den handling han prövar i pjäsen, gör att själva förberedelsen redan är en del av den handling som ska förverkligas i framtiden. Han repeterar en handling i verkligheten och hans förberedelse är en integrerad del av denna handling (Boal, 1980 s.12).

I mitt syfte valde jag att beskriva forumteater som interaktiv pedagogisk teater. Denna beskrivning ser jag som att den delvis stämmer men att Forumteater är något mer. Ett grunddrag i resultatets kategorier kring huruvida Forumteater kan förändra. Den här tanken tolkas av utövarna på olika sätt som jag visade i föregående kapitel. Deras tolkningar är beroende på vad de olika utövarna ser som förändring genom hur den uttrycks. Bilden av förändring speglas även av utövarnas samhällssyn samt varje persons möjlighet att agera i sin omgivning. Förändringen beskrivs här som en aktiv handling och en Aha-upplevelse. Grunden till detta är byte av perspektiv genom en reflektion vilken här sker praktiskt.

Det är deltagarnas livserfarenheter som ska utgöra underlaget för läroprocessen, för att orden ska vara fyllda med mening och i överensstämmelse med handlingen. Det är den handlande och medvetet reflekterande människan som eftersträvas och en förändring av människans värderingar och handlande (Sternudd, 2000 s.84).

Jag ser *Friskvårdslärares* syn på sin roll i förändringsarbetet som extra intressant. Detta eftersom den ifrågasätter själva begreppet förändring samt vad det innebär. Hans uttalande om när aha upplevelser uteblir, som jag redogjorde för i föregående kapitel, innebär en paradox eftersom att hans arbete syftar till de grupper han arbetar med ska lära sig något nytt. Jag undrar om de kan göra det utan att först ifrågasätta något de redan ser som en sanning, eller är det när de förändrar sitt nuvarande synsätt som lärande sker? Eftersom *friskvårdsläraren* menar att vi inte kan lära oss något nytt måste upplevelsen av Forumteatern på något vis relatera till gammal kunskap för att den ska leda till något nytt. I Forumteatern är det inte meningen att publiken ska uppleva och reflektera i relation till det som spelas upp framför dem. Meningen med Forumteatern är istället att låta deltagarna få en förstahandsupplevelse där deras agerande blir grunden till reflektion samtidigt som de övar sig till liknande situationer i verkligheten utanför spelet och dess fiktion.

Åskådaren ger inte rollinnehavaren fullmakt att agera eller tänka i hans ställe: tvärtom går han själv in i huvudrollen, förändrar den dramatiska handlingen, prövar olika lösningar, diskuterar nya projekt (Boal, 1976).

Detta går att jämföra med utövarnas beskrivning av Forumteater vars potential bygger på det att handlingen är central. Det gemensamma i de olika metodernas relation till reflektion är enligt Sternudd att de verkar som kritiskt frigörande. Detta verkar som jag har förstått Forumteaterns interaktiva karaktär som att genom handling och dialog ges en möjlighet till önskad reflektion som i sin tur möjliggör att nya perspektiv till lösningar på problem kan föreslås och prövas. Boals mål är att inte Forumteatern ska stanna i den lokal där det spelas utan att det för deltagarna ska ge vidare konsekvenser.

De Förtrycktas teater försöker förändra verkligheten och inte bara tolka den. Därför är det tvunget att deltagarna när föreställningen är slut - antingen omedelbart eller när tillfälle ges - försöker överföra teaterns uppbyggda handlingar till verkliga handlingar (Boal, 1980 s.128).

Att förändra samhället blir alltså ett sätt att förändra de villkor för lärande vi har. Säljö pratar om denna form av lärande i skolans miljö där skolan sätter och dess struktur sätter de gränser som lärandet sker inom (Säljö, 1989). Genom att välja att se denna tanke applicerat på andra rum för går andra former av lärande som sker i samhället att betona. Forumteatern sker vid specifika tillfällen av personer vilket skapar en tydlig ram för deltagarna att förhålla sig till. Säljö's Vygotsky inspirerade pedagogiska syn fokuserar på människan som kulturvarelse (Säljö, 1989).

I sin förlängning syftar en sådan analys mot en fördjupning av vår förståelse av mänsklig inläring och utveckling i kulturvetenskapligt perspektiv där människan uppfattas som en social varelse vars handlingar och tänkande är integrerade i och begränsas av samhälliga villkor (Säljö, 1989 s.3).

Sternudd påpekar att det som dramapedagogiken ger är en möjlighet som nödvändigtvis inte sker det finns alltså ingen automatik mellan dessa (Sternudd, 2000). Viktigt är hennes tillägg att detta inte gör metoden ointressant. Dess potential är värdefull, men hon menar också att reflektionens kvalité varierar beroende på perspektiv. Betydelsen av ledarens kompetens att leda gruppen betonas för att detta problem ska minimeras. Utifrån Sternudds diskussion vill jag i jämförelse med mina intervjuer se det som att Forumteater kan vara mycket mer än bara kritiskt frigörande. Intervjuerna har utgått från dessa och kategoriseringen är gjord i relation till förändring. Det finns dock en möjlighet att göra samma undersökning utifrån andra infallsvinklar. Den samhällsinriktning som Sternudd anser vara betydande inom det kritiskt frigörande perspektivet visade sig inte vara betydelsefullt för alla intervjupersonerna. Sternudd menar också att Forumteater inte bara kan användas som förberedelse utan även bearbetning av ett upplevt förtryck något som stämmer med några av utövarnas erfarenheter.

Härigenom är den dramapedagogiska reflektionen aldrig av enbart intellektuell kvalitet, utan i integreringen av känslor, sinnen, kroppsliga upplevelser och ord utvecklas förmågan till reflektion (Sternudd, 2000 s.179).

6.2 En förmedlande möjlighet

Jag har lärt mig mycket nytt under arbetet med min uppsats. Det har varit spännande och kul men samtidigt frustrerande. När jag samlat in data och sedan bearbetat den har det tagit tid, det är som att uppsatsen krävt det. Jag har läst, lyssnat och läst igen. Jag har haft dagar då jag inte kunnat sluta skriva, jag har haft dagar då ingenting vill fastna på papper. Utöver allt nytt jag har lärt mig om Forumteater så har jag börjat få en insyn i hur det går till att skriva en rapport. Insamlandet, intervjuandet, letandet efter litteratur allt det har varit en del av resan, en ny spännande resa som gett mersmak. Jag vill veta mer, förstå bättre i mötet med människor och deras upplevelser av situationer.

Styrkan i den kvalitativa forskningsansatsen är möjligheten att se bakom förutbestämda svar. Under mina intervjuer gav jag, bortsett från citatet, intervjupersonerna öppna frågor inom ett avgränsat område. Genom de olika svar jag fått och bredden i dem har jag fått en ökad förståelse för hur Forumteatern tolkas och skapas av användarna och deltagarna. Trots det gemensamma drag för hur Forumteatern går till skiljer sig de olika intervjupersonernas berättelser sig åt. Det går inte att säga vad deltagarna kommer att vinna i fråga om erfarenhet. Det ska inte glömmas bort att situationen i spelet är manipulerad och att det är viktigt att utövarna vet vad de gör. Situationen kan verka öppen men är också styrd.

Den här uppsatsen har koncentrerats till att se på en metod vilken har sin bakgrund i många traditioner genom ett pedagogiskt perspektiv. Genom arbetets gång har jag försökt att se vad som är pedagogik. Vidare vill jag genom utökade studier i ämnet se hur denna pedagogik har betydelse för utövare och deltagare samt hur metoden kan användas för att uppnå dess syften.

Att Jokerrollen har en speciell funktion i Forumteatern har jag under mitt arbete blivit allt mer medveten om i mötet med intervjupersonerna och genom vad några av dem uttryckte som särskilt intressant för dem. Jokerrollens betydelse och svårigheterna kring dess definition har också blivit tydligt för mig vid läsandet av den litteratur som låg till grund för bakgrundskapitlet. Genom min avgränsning har det inte varit mitt syfte att undersöka dennes funktion även om detta är en möjlig ingång. Jag har genom den här uppsatsen gett en inledande beskrivning av metoden som helhet utan att gå in på detaljer. För att få en ökad förståelse är möjligheten att se närmare på metodens delmoment intressant. Det är genom att se på dessa som jag har en möjlighet att se vad som påverkar och leder till de reaktioner i förändringsarbetet som jag tidigare redogjort för. Varje delmoment har sin speciella funktion och är värd sin uppmärksamhet. Utifrån min beskrivning av metoden vill jag fortsätta med att se på hur den pedagogiskt fungerar för att på detta vis få en bild över på vilket sätt den kan användas och för att se spänningen i samarbetet mellan de olika delmomenten.

Rasmusson ställde sig frågan i sin avhandling om drama är konst eller pedagogik (Rasmusson 2000). Jag vill tro att Forumteatern är ett konstnärligt uttryck med pedagogisk potential likväl som en pedagogisk metod med konstnärliga ambitioner och att mötet mellan dessa världar skapar en ny. Det skulle vara lätt att kalla Forumteater för dramapedagogik men efter en läsning av Boals böcker i kombination med mina intervjuer ser jag det inte som så enkelt. Forumteatern, som Boal beskriver den, är resultatet av ett mångårigt teaterarbete och pedagogiskt experimenterande. Det är också på detta sätt som Forumteater ständigt utvecklas. Det är genom ett pedagogiskt

perspektiv vi mer ingående kan se vad som händer och på vilket sätt metoden verkar, inte bara som en teaterform i en metodbok. Teatern har en förmedlande möjlighet och när denna kombineras med handlande och praktiskt utövande av tankarna skapas en intressant pedagogisk möjlighet.

Mycket har hänt sedan Boal gjorde världen uppmärksam på De Förtrycktas teater. Som han själv påpekar det är det inget han uppfunnit utan en strömning som han förtydligat, systematiserat och experimenterat med. Forumteater har utifrån det här fått ett eget liv. Experimentlustan och önskan att utveckla det konstnärliga och pedagogisk uttrycket är inte längre hans ensak utan sker hos alla som prövar på metoden. Jag ser det som att nyfikenheten på var metoden kan bära är en del av dess egenart. Forumteatern är inte statisk till sin natur, utan den förändras med utövarna i en önskan att medvetandegöra världen och de som bor i den, kring vilket det aktuella ämnet som behandlas än må vara.

JAG HÖR DET OCH GLÖMMER,
JAG SER DET OCH MINNS,
JAG GÖR DET OCH FÖRSTÅR
KINESISKT ORDSPRÅK

7 Referenser

- Ahlberg, K.** (2004) *Synvänder. Universitetsstudenters berättelser om kvalitativa förändringar av sätt att erfara situationers mening under utbildningspraktik.* Institutionen för pedagogik och didaktik Göteborg, Diss Rapport nr 206.
- Andresson, E.** (1995) *Som man frågar får man svar.* Stockholm: Rabén Prisma
- Boal, A.** (1976) *De förtrycktas teater.* Stockholm: Gidlunds
- Boal, A.** (1977) *För en frigörande teater. 200 övningar och lekar för skådespelare och icke-skådespelare som vill uttrycka sig med TEATER.* Stockholm: Gidlunds
- Boal, A.** (1980) *Förtrollad, förvandlad, förstened. Teater för alla.* Stockholm: Gidlunds
- Boal, A.** (1995) *The rainbow of Desire. The Boal method of theatre and therapy.* London & New York: Routledge
- Boal, A.** (1998) *Legislative Theatre. Using performance to make politics.* London & New York: Routledge
- Bowman, R. L.** (1997) "Joking" with the classics: Using Boal's Joker system in the performance classroom. Theatre topics 7.2 : Johns Hopkins University Press
- Bryman, A.** (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber Ekonomi
- Byréus, K.** (1990 & 2001) *Du har huvudrollen i ditt liv. Om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring.* Stockholm: Liber Utbildning AB
- Chaib, C.** (1996) *Ungdomsteater och personlig utveckling. En pedagogisk analys av ungdomars teaterskapande.* Pedagogiska institutionen Lund, Diss
- Courtney, R.** (1995) *Drama and feeling. An aesthetic theory.* Montreal: McGill-Queen's University Press
- Engelstad, A.** (1989) *De undertrycktes teater. Når tilskuren blir deltaker- Augusto Boals metoder og praksis.* Oslo: Cappelen
- Kvale, S.** (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur
- Larsson, S** (1986) *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi.* Lund: Studentlitteratur
- Magnér, B. & H.** (1976) *Medveten människa. En metod att utforska förhållandet mellan individ och samhälle.* Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Rasmusson, V.** (2000) *Drama- konst eller pedagogik. Kampen om ämnet i den nordiska tidskriften Drama 1965-1995.* Pedagogiska institutionen, Lund, Diss
- Sternudd, M. M. F.** (2000) *Dramapedagogik som demokratisk fostran? Fyra dramapedagogiska perspektiv- dramapedagogik i fyra läroplaner.* Pedagogiska institutionen Uppsala, Diss Rapport nr 88
- Svensson, L.** (1989) *Fenomenografi och kontextuell analys. Säljö m fl (Red.), Som vi uppfattar det. Elva bidrag om inlärning och omvärldsuppfattning.* Lund: Studentlitteratur

- Säljö, R.** (1989) Kommunikativ praktik och institutionaliserad inläring Säljö m fl (Red.), *Som vi uppfattar det. Elva bidrag om inläring och omvärldsuppfattning.* Lund: Studentlitteratur
- Wiechel, L.** (1983) *Pedagogiskt drama. En väg till social kunskapsbildning.* Lund: Natur & Kultur
- Wiechel, L.** (1989) *Att dokumentera drama.* Dramapedagogik 1-3 Årg 1, 1989 Wiechel, L (red) Institutionen för pedagogik och specialmetodik Lärarhögskolan Malmö: Särtryck och småtryck nr 674
- Wright, D.** (2000) *Drama education: A 'self organising system' in pursuit of learning.* Research in Drama Education, March 2000

8 Bilagor

8.1 Intervjuguide

Min forskningsfråga kommer att vara: Relationen mellan Forumteater-dramapedagogik- förändring

Inledning

Förklara konfidentialitet

Låt IP kort berätta om sig själv

Huvudfrågor

När/Hur blev du bekant med Forumteater?

När började du själv att arbeta med F?

Hur ser du på att Forumteater medverkar till förändring/medvetandegörande?

Vilket av dessa ord skulle du välja?

”Den genomgående teorin inom detta dramapedagogiska perspektiv visar alltså att det är av stor betydelse att alla människor i ett samhälle utvecklar en förmåga att reflektera över olika medmänskliga situationer som präglas av samhällsliga betingelser. För att kunna reflektera krävs det en överrensstämmelse mellan livserfarenheterna, ordens betydelse och människors handlande. För att uppnå denna medvetenhet över samhällsliga betingelser, denna förmåga att reflektera och handla adekvat och konstruktivt finns olika pedagogiska konstnärliga metoder, t ex Forumteater, forumspel och socioanalytisk rollspelsmetod” (Sternudd 2000 s.88)

Vilken förändring vill du uppnå?

Hur sker förändringen?

Hur kommer förändring till uttryck?

Varför valde du att börja/Vad lockade dig?

Vad driver dig i ditt arbete med F?

Avrundning

Är det något ytterligare som du vill tillägga?